

INGEKOMEN 0 7 SEP. 1989

Verheul

VERSLAG WVS-STUDIEDAG

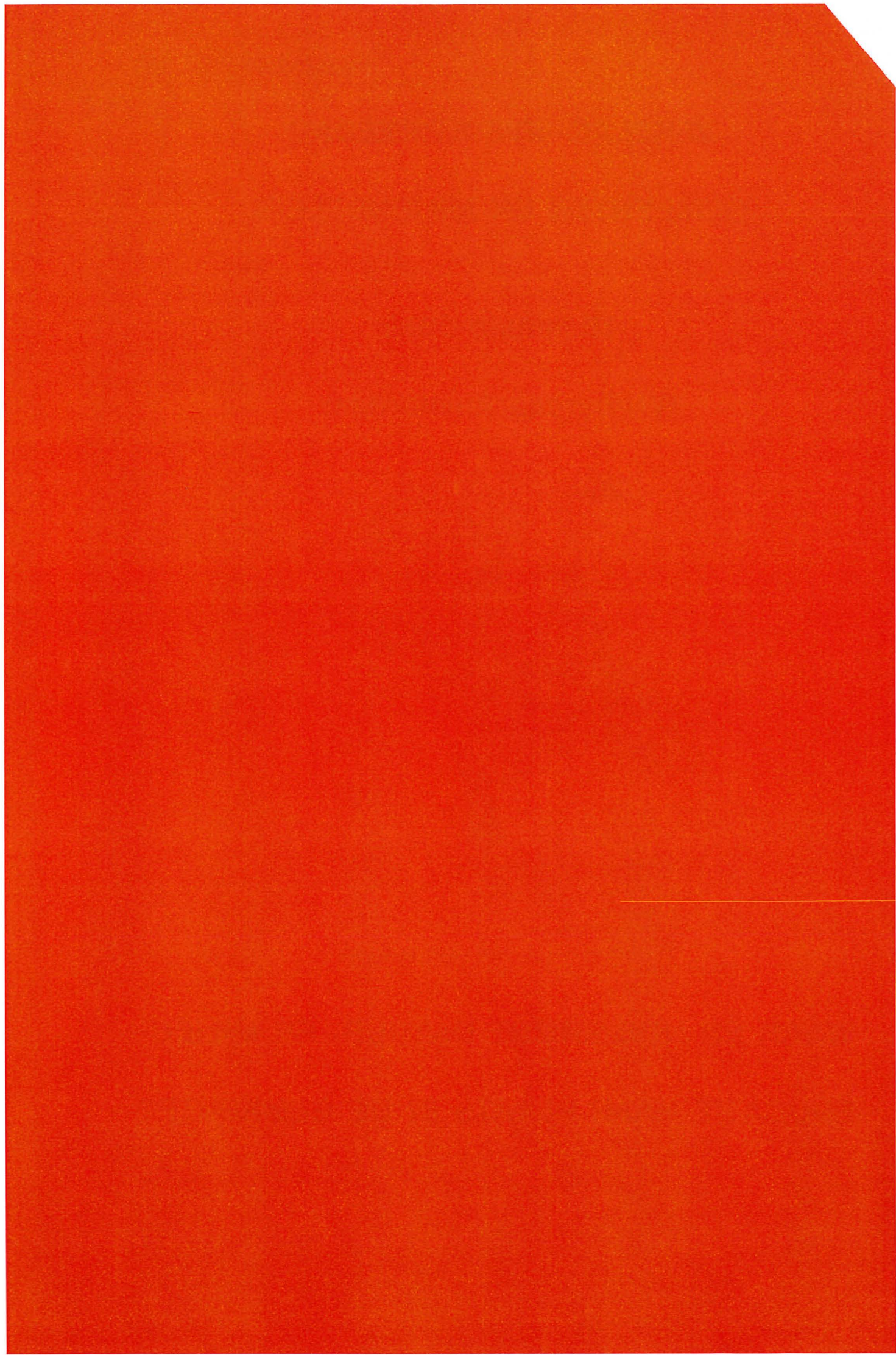
GEMEENTEN EN MILIEUBELEID

18 januari 1989

IVN-bureau Amsterdam

WAAR EN HOE KRIJGT NATUUR- EN MILIEU- EDUCATIE HAAR PLAATS IN DE GEMEENTE?

INHOUD

INLEIDING J. Wijsman	2
Opening studiedag Gemeenten en milieubeleid J. Wijsman	3
Plaats/taak natuur- en milieueducatie H.J. Morssink	9
Onderwerp planning en samenwerking R. de Jongh	14
Van natuurbeleven tot overleven F. van Busse	20
Natuur- en milieueducatie en gemeenten in een provinciaal perspectief H. Pentenga	30
Forum	36
Slotwoord J. Wijsman	39
Literatuurlijst	40
Adressen	41
Deelnemerslijst	42

INLEIDING

In veel gemeenten zijn lokale consulenten natuur- en milieueducatie bezig om de positie van voorlichting en educatie te consolideren of te versterken in de gemeente. Voor sommigen is een beleidsplan, voor anderen een milieu-uitvoeringsplan of gemeentelijke re-organisatie een aanleiding om actief mee te denken over een optimale plaats.

Moet er een aparte milieudienst komen?

Moet natuur- en milieueducatie bij de afdeling Onderwijs geplaatst worden?

Zijn er vormen van samenwerking denkbaar?

Op woensdag 18 januari 1989 presenteerde Groningen haar plannen, gaf Groningen aan wat gerealiseerd is, welke mogelijkheden men zag en welke knelpunten men ondervond.

In een forum wast het mogelijk nader in te gaan op de positie van natuur- en milieueducatie in de gemeenten.

In chronologische volgorde zijn in dit verslag de bijdragen van de verschillende sprekers opgenomen. De discussie van de zaal met het forum is verkort weergegeven.

De foto's zijn van Henk van Halm, IVN-voorlichter.

In de bijlagen zijn opgenomen: uitnodiging, programma, deelnemerslijst, artikel 'Gemeenten en milieubeleid' van J. Wijsman, het artikel 'Nieuws uit de dienst Groningen' van R. de Jong en F. van Bussel en een literatuurlijst.

OPENING STUDIEDAG GEMEENTEN EN MILIEUBELEID

door J. Wijsman

De studiedag Gemeente en Milieubeleid is door de landelijke Werkgroep van Schoolbiologen (WVS) georganiseerd op verzoek van haar eigen leden.

De WVS is een werkgroep van leden die werkzaam zijn op lokaal en regionaal niveau. Zij zijn in veel plaatsen betrokken bij het milieubeleid. Het gaat de schoolbioloog daarbij vooral om de plaats van natuur- en milieueducatie.

Wanneer de gemeente actief is op gebied van milieubeleid dan blijkt het vaak om deel- of sectorbeleid te gaan. In een congresbundel 1987 van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (1) wordt een aantal aspecten op een rij gezet:

- wet en regelgeving
- toepasbaarheid normen
- organisatie
- capaciteit
- deskundigheid
- informatie
- milieu-inspectie
- handhaving
- financiën.

Een hele rij aspecten waarmee de gemeente rekening dient te houden als het gaat om gemeentelijke milieubeleid.

Maar natuur- en milieueducatie staat er niet bij. Zelfs als de betrokkenheid bij educatie gering is, dan blijft dit nog opmerkelijk. Immers, natuur- en milieueducatie kan een belangrijke rol spelen op gebied van preventie en ter vergroting van het maatschappelijk draagvlak voor het gemeentelijk milieubeleid.

Niet alleen is het een gegeven dat tot op heden in het denken en doen van velen natuur- en milieueducatie als sector ontbreekt, als het gaat om milieubeleid. Ook is het meer aannemelijk dat een sectorale benadering het op z'n minst lastig maakt een integraal milieubeleid te voeren. 'Het geheel is meer dan de som der delen', leerde ons de gestaltpsychologie.

De Zuidhollandse Milieufederatie somt in een brochure Gemeentelijk milieubeleid (2) verplichte en mogelijke gemeentelijke milieutaken op.

BIJLAGE

brochure gemeentelijk milieubeleid

VERPLICHTE EN MOGELIJKE GEMEENTELIJKE MILIEUTAKEN

Algemeen

1. Openen van een informatie- en klachtennummer.
2. Subsidieren van plaatselijke natuur- en milieugroepen.
3. Goede milieuvoorlichting en -educatie.
4. Milieu-educatiecentrum stimuleren.
5. Aanstellen van een schoolbioloog.

In vijf stappen wordt beschreven hoe men denkt te komen tot een schoolbioloog, een lokaal consulent natuur- en milieueducatie. In vijf regels wordt de weg naar natuur- en milieueducatie beschreven, terwijl daarna tweeënhalve pagina wordt besteed aan techniek en handhaving. Zelfs het boekje 'De ambtenaar en het milieu' (3) beperkt de inhoud met betrekking tot milieubeleid tot techniek en handhaving. Maar daarentegen komt zij tot de uitspraak dat alleen al voor handhaving en techniek een milieu-ambtenaar moet worden/zijn aangesteld op 25.000 inwoners.

PERSBERICHT

INGEKOMEN 17 NOV. 1988

EMBARGO t/m donderdag
17 november 14.30 uur

SCHRIJNEND TEKORT AAN MILIEU-AMBTENAREN

17 nov 88
De Nederlandse Bond van Gemeente-Ambtenaren (NBvGA) maakt in een vandaag verschenen publicatie over de ambtenaar en het milieu bekend dat er bij gemeenten een schrijnend tekort aan milieu-ambtenaren is. Op korte termijn zullen er in elk geval 450 extra milieu-ambtenaren bij moeten komen. Het gaat hier met name om reinigingspolitie en milieucontroleurs.

Een eerste exemplaar van de publicatie met de titel 'De ambtenaar en het milieu' is vandaag aan de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, de heer E. Nijpels, uitgereikt.

In zijn publicatie stelt de NBvGA dat de norm van één milieu-ambtenaar op 25.000 inwoners vrijwel in geen enkele gemeente wordt gehaald. Bovendien is deze norm volstrekt onvoldoende. Om een effectief milieutoezicht te kunnen uitoefenen zal het aantal milieu-ambtenaren -op dit moment zijn ongeveer 150 milieu-ambtenaren in dienst van gemeenten- minimaal tot de wettelijke norm moeten worden opgeschroefd.

Het 'Onderzoek schoolbiologendiensten' (4) vermeldde reeds in 1983 dat voor een optimale uitvoering van natuur- en milieueducatie een norm van een schoolbioloog (lokaal consulent natuur- en milieueducatie) op 20.000 inwoners gehanteerd moest worden.

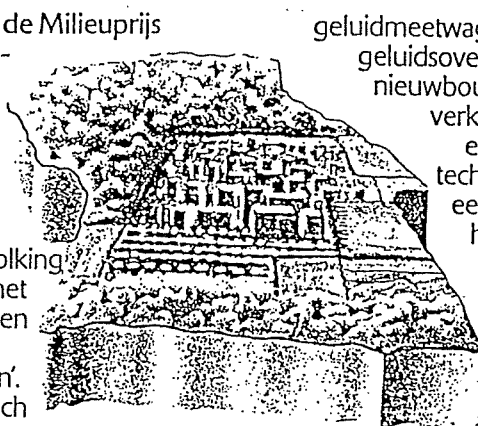
Zijn die normen schone wensen? Vandaag zullen we vanuit het gemeentelijk en provinciaal perspectief horen hoe dat in Groningen uitgewerkt is.

Voordat we zover zijn wil ik nog enkele landelijke ontwikkelingen melden. Naar verwachting komen voor de zomervakantie Evaluatierapporten van het ministerie van VROM gereed. Hierin wordt behandeld gemeentelijke en intergemeentelijke ontwikkelingen op gebied van Hinderwet- en Milieu-uitvoeringsplannen. Naar verluidt zal de minister van VROM vijftig miljoen gulden beschikbaar stellen voor vooral kleinere gemeenten, als zij op gebied van milieu (gaan) samenwerken.

Maar ook de landelijke Milieuprijs is een teken aan de wand.

Eindhoven verdiende de Milieuprijs 1987 door al in een vroeg stadium uiterst actief bezig te zijn met milieubeleid en dat, in tegenstelling tot veel gelijkwaardige gemeenten, consequent vol te houden.

Eindhoven betreft bevolking en bedrijfsleven heel direct bij het milieubeleid. Onder meer via een milieuklachtcentrale en de zomerse smog-actie 'Drie in één'. Geluidsoverlast wordt er drastisch aangepakt. Actief door het op locatie, met de gemeentelijke

geluidmeetwagen, controleren van geluidsoverlast. Preventief door bij nieuwbouw rekening te houden met verkeerslawaaï. De omvangrijke en geïntegreerde Milieutechnische Dienst beschikt over een eigen laboratorium voor het onderzoek van bodem- en luchtmonsters en de uitstoot van de zware industrie.

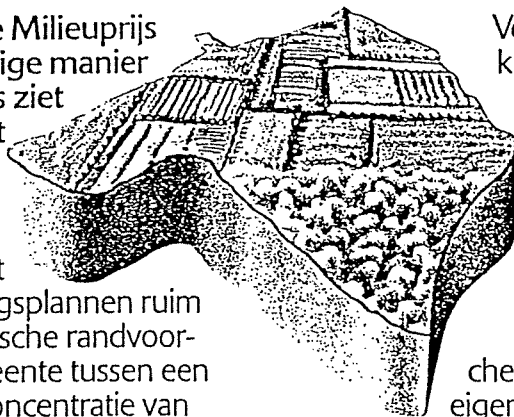
Eindhoven heeft een voortrekkersrol in de regio en werkt nauw samen met 24 omliggende gemeenten.

In Eindhoven staat het Milieu Educatie Centrum.

Wie heeft er niet van dit centrum, haar teamleider, tevens illuster voorzitter van de WVS gehoord?

Toch werd in 1987 de prijs uitgereikt aan Eindhoven zonder dat de natuur- en milieueducatie werd genoemd. In 1988 ging dat anders.

Harderwijk won de Milieuprijs 1988 met de geloofwaardige manier waarop de gemeente kans ziet een breed scala van uiterst diverse milieuproblemen op te lossen.

Harderwijk besteedt in structuur- en bestemmingsplannen ruim aandacht aan milieuhygiënische randvoorwaarden. Zo heeft de gemeente tussen een nieuwe woonwijk en een concentratie van eendenhouderijen een milieuzone opgenomen.

In het centrum van de gemeente zijn milieuhinderlijke bedrijven gesaneerd en verplaatst. Ook de verkeerscirculatie en de parkeermogelijkheden zijn afgestemd op een optimaal woon- en leefmilieu.

Voor de uitvoering van het op eigen kracht ontwikkelde H.U.P. is extra personeel aangetrokken.

Het recentelijk gereedgekomen M.U.P. valt op door een nuchtere, integrale aanpak, uitvoeringsgerichtheid en aandacht voor milieueducatie.

De gemeente is al vele jaren actief met voorlichting over klein chemisch afval en beschikt over een eigen afvaldepot.

Geluidsoverlast wordt met voortvarendheid aangepakt.

Harderwijk heeft eigen initiatieven ontwikkeld om samen met het bedrijfsleven de milieuproblematiek van de eendenhouderij aan te pakken.

Milieueducatie kreeg niet alleen aparte aandacht in het Hinderwetuitvoeringsplan in Harderwijk. Ook in de VROM-brochure werd nog eens het belang van milieueducatie onderstreept.

Niet ieder neemt zo'n ontwikkeling direct over, zoals blijkt uit het onderstaande van Ir. M. Enthoven (toenmalig hoofdinspecteur Milieuhygiëne, nu directeur-generaal Milieubeheer) (6)

Bij de uitreiking van de eerste Gemeentelijke Milieuprijs, in 1987 aan de gemeente Eindhoven, heb ik gezegd dat in ongeveer de helft van de ruim 700 gemeenten in Nederland het milieubeleid beneden peil is. Dat komt onder meer omdat veel gemeenten de kennis niet in huis hebben om milieuvraagstukken aan te pakken. Met name bij veel kleine gemeenten komt daar nog bij dat ambtenaren wel willen, maar dat hun kollege van Burgemeester en Wethouders zich liever terughoudend opstelt als het om milieu gaat. In een optimale situatie beschikt een gemeente over een duidelijk milieubeleidsplan, met daarop gebaseerd een uitvoeringsprogramma dat periodiek wordt bijgesteld. Daarin wordt de integrale aanpak van uitvoering en handhaving van milieuwetten beschreven. Voor die aanpak is voldoende geld begroot en beschikbaar. Het vergunningenbestand is helemaal 'bij'. Er is een goede inzamelstructuur voor afvalstoffen, ook voor bijzonder afval. Nieuwe activiteiten en projecten worden getoetst aan hun ecologische inpasbaarheid.

In de meeste gemeenten is het zover nog lang niet. Er is misschien wel een Hinderwet Uitvoeringsprogramma (HUP) maar veelal ligt dat nog ergens in de kast. In een rapport over de financiële situatie van het gemeentelijk milieubeleid, opgesteld door adviesburo Beerschoot, wordt voorgerekend dat er op dit moment f 100 miljoen nodig is voor de broodnodige inhaalmanoeuvre, en dat de Nederlandse gemeenten daarna jaarlijks f 50 miljoen meer nodig hebben om een goed milieubeleid te kunnen voeren. In Den Haag wordt gewerkt aan plannen om daar wat aan te doen.

Maar duidelijk blijkt de gedachte dat het van groot belang is dat ook gemeenten een milieubeleid vorm geven.

De Commissie voor Natuurbeschermingseducatie (CNBE) geeft aan dat het rijk zichzelf in het algemeen twee taken stelt in relatie tot natuur- en milieueducatie (7):

- het bevorderen en instandhouden van een stelsel van (landelijk) samenhangende activiteiten, gericht op de ondersteuning van de uitvoering van de natuur- en milieueducatie
- het ontwikkelen van activiteiten, gericht op de beleidsontwikkeling in de natuur- en milieueducatie.

Invulling en uitwerking zal 'blijkbaar' op een ander niveau moeten.

De gemeente zal in haar milieubeleid natuur- en milieueducatie moeten meenemen. Wat is milieubeleid?

Het handboek Milieukunde (8) zegt het zo:

Milieubeleid moet opgevat worden als het weloverwogen streven om bepaalde doeleinden betreffende het fysieke milieu met bepaalde middelen in een bepaalde tijdsvolgorde te bereiken (Boersema e.a. 1985). Vaak worden drie beleidsonderdelen onderscheiden:

- milieuhygiëne: het bereiken dan wel handhaven van de optimale kwaliteit van het fysieke milieu. Hier gaat het om water-, lucht- en bodemverontreiniging en geluidhinder.
- milieubeheer: er voor zorg dragen dat de gevolgen of uitbreiding van menselijke activiteiten ecologisch inpasbaar zijn: het betreft hier natuurbeschoud, ruimtelijke ordening, beheer van grondstoffen.
- milieubesef: het verzorgen van voorlichting en educatie om het milieubesef te vergroten en milieubewust gedrag te stimuleren. Voorlichting en educatie dienen ook om een draagvlak voor beleid te creëren.

Niet iedereen zal milieubeleid zo omschrijven. Maar daar gaat het mij niet om.

Van belang vind ik een geïntegreerde aanpak, aandacht voor meer doelgroepen, voor milieuhygiëne, milieubeheer en milieubesef, waaronder natuur- en milieueducatie.

INTRO

In termen van reorganisatie, decentralisatie, deregulering, bezuiniging en financiering zijn het woelige tijden voor gemeenten.

De gemeente Groningen heeft in de voorliggende periode het aantal gemeentelijke diensten teruggebracht van 30 naar 13.

Als deel van deze operatie ontstaat de gemeentelijke Milieudienst, met de taak: voorbereiding, coördinatie en uitvoering van milieubeleid. Alomvattend lijkt het.

De heer Morssink, wethouder Milieuzaken in de gemeente Groningen, zal 'Gemeente en milieubeleid' nader belichten vanuit politiek en organisatie.

PLAATS/TAAK NATUUR- EN MILIEUEDUCATIE

Inleiding

Het milieubeleid staat op dit moment sterk in de aandacht. Niet alleen bij burgers en maatschappelijke organisaties, maar ook bij politici. Het onlangs verschenen rapport 'Zorgen voor morgen; laat zien dat de draagkracht van het milieu overschreven is. Een overschrijving, die zich sluipender en sneller voltrok dan velen hadden vermoed.

1. Kringlopen worden overbelast (vermesting, verdroging, broeikaseffecten, verzuring)
2. Kringlopen worden opengemaakt (o.a. door introductie van kunstmest en het storten van afvalstoffen)
3. Nieuwe stoffen worden uitgevonden, die niet afgebroken kunnen worden (accumulatie).
4. Er vindt uitputting van grondstoffen plaats.

Langzaam maar zeker dringt door dat alle levende organismen van het niet-levende milieu afhankelijk zijn. Deze wederzijdse afhankelijkheid en kringlopen kunnen niet straffeloos worden genegeerd. Het risico op aantasting van milieufuncties dient te worden beheerst o.a. door het vooraf vaststellen van een risicolimiet.

Hierop zal adequaat moeten worden gereageerd richting consument en producent.

Schone grond, schoon water en schone lucht zijn immers ook productiefactoren die door milieubederf in waarde verminderen.

Economie en milieu zijn geen tegenstelling. De commissie Brundtlandt werkt dat nader uit in haar rapport 'Our Common Future'. Daarin wordt geconstateerd dat het tijd is een verbond te sluiten tussen ecologie en economie, zodat overheden en volken verantwoordelijkheid kunnen nemen, niet alleen voor milieuschade, maar ook voor de gedragslijn die milieuschade voorkomt.

Dit vereist een herbezinning op de aanpak van milieuproblemen, die zich manifesteren op de volgende schaalniveaus:

- a. mondiaal
- b. continentaal
- c. regionaal
- d. lokaal

Deze indeling maakt het mogelijk binnen alle milieu-onderwerpen prioriteiten te kiezen, welke primair op een bepaald niveau aangepakt en opgelost moeten worden. Bijv. gaat in de ozonlaag dicht je niet met gemeentelijk beleid.

Het benodigde instrumentarium, de financiën (onder meer rijksbeleid) en de opbouw van het apparaat dienen daarop gericht te zijn.

Probleemgerichte aanpak

Tot voor kort was het milieubeleid nog ingedeeld naar sectoren (bodem, water, lucht). Ook was daar de wetgeving op gebaseerd.

Dit is inmiddels als te beperkend ervaren. Milieuproblemen doen zich immers zoals in de lucht, als in het water en de bodem voor.

Daarom dient te worden overgestapt op een probleemgerichte benadering (verzuring, vermesting, enz.).

Tegenwoordig breekt steeds meer het besef door dat deze problemen niet alleen door de overheid kunnen worden opgelost. Burgers, bedrijfsleven, werknemers-, standsorganisaties, alsmede organisaties uit het maatschappelijke middenveld moeten zelf bereid worden gevonden milieuproblemen in eigen verantwoordelijkheid aan te pakken, anders bereiken we het beoogde doel niet.

Rol van de overheid

Vandaag gaat het primair om de rol van de overheid op lokaal en regionaal niveau.

In het beleidsprogram van de gemeente Groningen heeft het beleidsveld milieu een nadrukkelijke plaats verworven. Ook is de gemeentelijke organisatie daarmee in overeenstemming gebracht. Sedert 1 april 1987 functioneert in Groningen een milieudienst met een behoorlijk draagvlak. Daarbij zijn beleidsvoorbereiding en -uitvoering bij elkaar gebracht. Deze multi-disciplinaire organisatie schept waarborgen voor een op elkaar afgestemde aanpak. De volgende deelgebieden zijn organisatorisch bij elkaar gebracht:

1. afvalstoffenbeleid
2. milieubeheer:
 - a. bodem
 - b. lucht
 - c. geluid
 - d. milieueducatie (afvalstoffenbeleid en milieubeheer).

Natuureducatie en milieueducatie (gedeeltelijk), groenbeheer en de inrichting daarvan zijn ondergebracht bij andere diensten.

De milieu-aspecten worden kortgesloten door middel van het integraal opgezette MUP.

Omtrent de plaatsbepaling van natuur- en milieueducatie vindt momenteel (intern) een discussie plaats. Hierna kom ik daarop terug.

Het bij elkaar brengen van alle milieutaken in een dienst kan voordelen hebben (zoals ook bepleit door de directeur van de Milieudienst in Eindhoven). Bundeling van kennis en specialisatie kan een gunstig effect hebben op het bereiken van optimale 'milieubeleidsproducten'. Dit geldt evenwel niet als absolute voorwaarde voor en integraal verantwoord milieubeleid. Alle menselijke activiteiten, elk overheidshandelen hebben invloed op het milieu. De ruimtelijke inrichting, het openbaar vervoer, het beheer van openbaar groen, de aanleg van wegen, de energievoorzieningen enz. zullen bij beleidskeuzes afgewogen moeten worden tegen de effecten op het milieu. Dit proces van bewustwording moet zowel bij bestuurders, als ook bij haar adviseurs, als vanzelfsprekend worden beleefd. Bijv. de zorg voor het 'groene milieu' behoeft niet perse bij een milieudienst ondergebracht te worden. Het alles en alles bij elkaar brengen heeft immers de schaduwzijde van eenzijdigheid en isolement. Een milieubewust afwegen bij elke overheidsactiviteit binnen elk beleidsonderdeel heeft meer effect dan de gehele zorg voor het milieu op te dragen aan een afzonderlijke (schijnbaar) onafhankelijke organisatie.

Plaatsbepaling natuur/milieueducatie

Terugkerend naar de taakstelling en plaatsbepaling van natuur- en milieueducatie in het gemeentelijke beleid.

1. De eerste en meest belangrijke taak voor natuur- en milieueducatie is om door **verbreding van kennis, inzichten en vaardigheden een basis te leggen voor noodzakelijke gedragsveranderingen met als doel onze leefomgeving leefbaar te houden.**
2. Het stimuleren van een **actieve inzet voor het behoud van natuur en milieu in eigen leefomgeving.**
3. Het **overdragen van kennis over natuur en milieu en de waarde daarvan aan volgende generaties, gericht op de instandhouding van ons cultureel erfgoed.**

In haar algemeenheid kan gesteld worden dat de overheid bij natuur- en milieueducatie altijd vrij afstandelijk is geweest en wel voornamelijk in de voorwaardenscheppende sfeer (subsidies enz.). De laatste jaren zien wij deze houding langzaam maar zeker veranderen. De overheid voert zelf vooral voorlichtende campagnes. Particuliere milieu-organisaties worden financieel

ten behoeve van een professionele aanpak ondersteunt.

In de gemeente Groningen functioneert al sinds de jaren vijftig een schoolbloog. Een aantal diensten werkt samen ten behoeve van het onderwijs.

Het Natuurmuseum verzorgt tentoonstellingen en heeft in deze een regionale functie. Bovendien worden milieueducatieve activiteiten van derden op projectbasis gesteund.

Andere voorbeelden uit het Groningse, waarbij voorlichting en educatie een bijdrage aan het milieu hebben geleverd:

Inzameling klein chemisch afval:

- In een actie probleemproducten retour
- het houden van een tentoonstelling omtrent afval en hergebruik, het aanbieden van een lespakket aan scholen

Wijkschoonmaakacties:

- primair gericht op een leefbare woonomgeving. De acties als zodanig zijn geslaagd, maar een daarbij aan te passen gedrag, ter voorkoming van vervuiling, moet voortdurend 'geprikkeld' worden, anders wordt snel vervallen in het oude gedrag

Inzameling oud papier:

- de actie is gestart in een proefwijk, in samenwerking met scholen en verenigingen. Daarvoor is een nadrukkelijke ondersteunde campagne gevoerd door de gemeente.

'Zorgen voor morgen' leert dat preventief milieubeleid voorrang moet krijgen. Hierin heeft natuur- en milieueducatie een grote rol. De kracht van de overheid is immers dat zij door een zorgvuldige dosering van educatie, voorlichting, opstellen van regels en de handhaving daarvan, het beschikbaar stellen van geld en het scheppen van een goede infrastructuur richting kan geven aan ontwikkelingen in de samenleving.

Preventief milieubeleid staat en valt met gedragsverandering.

Ook de voorbeeldfunctie - geloofwaardigheid - van de overheid speelt daarin een grote rol. Mijn opvatting is dat natuur- en milieueducatie enerzijds een onderdeel moet gaan uitmaken van het totale milieubeleid en anderzijds vanuit een zekere onafhankelijke positie invloed moet kunnen uitoefenen op het milieubeleid.

Uitgangspunten

Ten behoeve van natuur- en milieueducatie gelden de volgende uitgangspunten als toetssteen voor activiteiten:

1. Natuur- en milieueducatie vereist een procesmatige benadering, waarbij het gaat om bewustwording, bevordering van de betrokkenheid en het op gang brengen van leerprocessen.
2. Het houdt zich niet alleen bezig met natuur en milieu, maar ook met de relatie tussen mens, milieu en maatschappij.
3. Het gaat erom dat een draagvlak wordt gecreëerd voor het veranderen van het gedrag van mensen en het handelen van de overheid.
4. Natuur- en milieueducatie elst een langer termijnbeleid. Niet alles kan tegelijkertijd worden aangepakt. Er zullen keuzes gemaakt moeten worden. Om gestelde beleidsdoelen te bereiken zal een instrument van afstemming noodzakelijk zijn. Een instrument van afstemming kan het MUP zijn.

5. Er dient een doorgaande lijn van basisonderwijs naar volwasseneneducatie te worden ontwikkeld.
6. Het komen tot een voor ieder herkenbaar aanspreekpunt voor natuur- en milieueducatie ('loketfunctie'), het voorkomen van 'dubbel werk' en verwarring bij de doelgroepen, ergo bundeling van menskracht en middelen ter verhoging van herkenbaarheid en effectiviteit.

Conclusies

Natuur- en milieueducatie is een belangrijk instrument om een preventief milieubeleid te effectueren. Zonder een geloofwaardig en uitgebalanceerd milieubeleid mag van natuur- en milieueducatieve activiteiten alleen niet veel resultaat worden verwacht.

Het milieubewustzijn in de samenleving is toegenomen en daar moet op voortgebouwd worden. Veranderend milieubesef moet omgezet kunnen worden in een ander milieugedrag. Daarin heeft de lokale overheid ook een duidelijke taak.

Natuur- en milieueducatie moet:

- a. een herkenbare plaats verwerven
- b. over de nodige middelen beschikken.

En dan is bewustwording niet meer afhankelijk van een confrontatie met de gevolgen van milieurampen, maar vindt zij haar oorsprong in de beleving van het milieu als cultureel erfgoed.

INTRO

De heer Morssink heeft het milieubeleid van de gemeente Groningen belicht vanuit het perspectief van politiek en organisatie.

Het moge duidelijk zijn dat de gemeente Groningen aan de weg timmert en ik ga er vanuit, als wij deze frase letterlijk nemen, dat niet met tropisch hardhout gebeurt.

Politiek, organisatie, goede wil, zij zijn niet voldoende om het door de heer Morssink beschreven beleid effectief te realiseren. Zeker niet als op langere termijn gestreefd wordt naar een gemeenschappelijk aanbod, als resultaat van organisatorische en inhoudelijke afstemming.

Samenwerking, coördinatie en planning is een pure noodzaak, staat in het u toegestuurde artikel.

De heer De Jong, beleidsmedewerker bij de Milleudienst in Groningen, zal dit thema nader uitwerken.

ONDERWERP PLANNING EN SAMENWERKING

Deze titel heb ik opgevat als de relatie tussen het Milieu-uitvoeringsprogramma van de gemeente Groningen en natuur- en milieueducatie.

In mijn bijdrage wil ik aangeven wat milieubeleid en planning met natuur- en milieueducatie te maken hebben. Ik wil een poging wagen om deze relatie in de tijd te plaatsen om zo daarmee een sprong naar de toekomst te doen. Planning en samenwerking spelen daarbij een belangrijke rol.

Milieubeleid van Sanering naar Beheersing naar Het voorkomen van milieuproblemen

In het begin van de jaren zeventig wordt eigenlijk voor het eerst een begin gemaakt met het milieubeleid. Er wordt daarbij een indeling gemaakt naar de compartimenten Water, Bodem en Lucht.

Voor elk van deze compartimenten wordt getracht een op elkaar aansluitende regelgeving te krijgen.

We zien dan ook de loop van de tijd vele milieuwetten (Wet luchtverontreiniging, Wet Chemische Afvalstoffen, Afvalstoffenwet, Wet Milieugevaarlijke stoffen, Wet Geluidshinder, Wet Bodembescherming, enz.) verschijnen en regelingen die al bestaan (Hinderwet) aangepast worden.

De bedoeling is in feite door regulering het milieugedrag te veranderen. Iedereen die iets wil ondernemen (bijv. het beginnen van een bedrijf, huizen bouwen) vraagt van te voren toestemming door een vergunning of ontheffing aan te vragen of door te melden wat hij/zij van plan is te doen.

Hij/zij krijgt vervolgens voorwaarden mee waaronder de activiteit plaats moet vinden.

Natuur- en milieueducatie staat min of meer los van het zich ontwikkelende milieubeleid. Er wordt hen wel een preventieve taak toegedacht. Het wordt als taak van de overheid gezien, met name de financiële randvoorwaarden te scheppen voort organisaties die zich met natuur- en milieueducatie willen bezighouden.

De problemen, veroorzaakt door onzorgvuldig milieugedrag, worden in de jaren zeventig en tachtig echter steeds meer zichtbaar. We hoeven in dit verband alleen maar te denken aan Lekkerkerk. Het gevolg is dat het beschikbare geld vooral gebruikt wordt voor het saneren van milieuproblemen. Toezicht en handhaving van de bestaande regelgeving vond nauwelijks plaats en als het gebeurde dan gebeurde het op basis van binnengekomen klachten.

De huidige activiteiten hadden we toch onder controle doordat we toch wisten wat er ondernomen werd door het afgeven van vergunningen en de meldingen?

Uit de vele signalen, bijv. ook de Uniseraffaire (een bedrijf dat chemisch afval op ongeoorloofde wijze onder de ogen van de overheid dumpte) bleek dit niet het geval te zijn. Het werd duidelijk dat het vervuilen van het milieu nog steeds niet onder controle was. Het gebeurde nog steeds en elke dag weer.

Veranderd denken over het oplossen van milieuproblemen

Langzamerhand is het denken over de wetgeving op basis van compartimentenindeling in water, bodem en lucht veranderd en werd het geheel aangevuld met zogeheten 'effectgerichte maatregelen en brongerichte maatregelen'.

Effectgerichte maatregelen zijn maatregelen die een bepaald effect proberen terug te dringen. We moeten dan bijv. denken aan het terugdringen van de verzuring in de lucht en de verspreiding van zware metalen in de bodem. Effectgerichte maatregelen onderscheiden bepaalde doelgroepen die elk hun steentje moeten bijdragen aan de oplossing van het probleem. Er worden normen en streefwaarden vastgesteld, die steeds strakker worden.

Brongerichte maatregelen zijn maatregelen die gelden voor de veroorzaker van het milieuprobleem. Als een fabriek veel geluidshinder produceert, dan is een brongerichte

maatregel bijv. het vervangen van de oude machines door nieuwe, stillere. Brongerichte en effectgerichte maatregelen vullen elkaar aan.

Verinnerlijking

De term 'verinnerlijking' hoort hierbij. Dit is een 'theorie', die er vanuit gaat dat de doelgroep innerlijk overtuigd moet zijn van bepaalde regels en dat zij inspraak heeft bij de totstandkoming van de regels. Dan pas zal het gewenste milieugedrag in de praktijk uitgevoerd worden. Vooral oud-minister Winsemius was hier een groot voorstander van.

Bij minister Nijpels zien we de uitwerking. Steeds vaker worden er zogenaamde 'convenanten' met doelgroepen ondertekend. Dit zijn vastgelegde gentleman agreements (afspraken) om in een bepaalde tijd tot minder milieuvuiling te komen, bijv. met Heineken over het gebruik van cadmium in bierkannen.

Bij deze ontwikkeling naar een manier om milieuproblemen te beheersen, zien we in het begin en midden van de jaren tachtig ook dat het belangrijk wordt om het beleid uit te dragen. Dit gebeurt op twee manieren. Enerzijds wordt inzicht gegeven in de doelstellingen, het bereikte resultaat en de toekomstige eisen door elk jaar milieuprogramma's uit te brengen. Anderzijds zien we een intensivering van door de overheid verzorgde voorlichting (denk aan de zure regencampagne). Ook natuur- en milieuorganisatie krijgen mensen erbij om natuur- en milieueducatie vorm te geven.

Bij gemeenten zien we voorlichtingscampagnes, die zich vooral toespitsen op het omgaan van afval. Natuur- en milieueducatie sluit daarbij vaak sterk aan. Zoals eerder vermeld is in Groningen bijv. in die periode een tentoonstelling over afval georganiseerd, speciale lessen over afval gehouden in scholen. Dit is gebeurd in samenwerking met een milieu-organisatie en het Natuurmuseum in Groningen.

We zien samenvattend dus de volgende ontwikkeling: Eerst probeerde de overheid het milieugedrag positief te beïnvloeden door regelgeving. Langzamerhand evolueerde deze gedachte naar het meer uitdragen van het beleid door gebruik te maken van overleg, voorlichting en in mindere mate natuur- en milieueducatie. Inzicht in het te verwachten milieubeleid werd gegeven door milieuprogramma's op te stellen.

In het verhaal van de heer Morssink is ingegaan op beleidsontwikkelingen die te verwachten zijn in het Nationaal Milieubeleidsplan, gebaseerd op het rapport 'Zorgen voor morgen'.

Lokaal niveau

Ook op lokaal niveau is deze ontwikkeling terug te vinden.

De gemeente Groningen is in 1986 gestart met het opzetten van een Milieu-uitvoeringsprogramma. In 1987 is de eerste verschenen en inmiddels is het bijgestelde tweede MUP klaar. Het MUP kijkt vier jaar vooruit en plant, rekeninghoudend met de beschikbare menskracht, geld en politieke prioriteit, de activiteiten die moeten worden verricht. In het mUP van Groningen zitten de volgende onderwerpen:

- afvalstoffen
- stadsvervuiling
- vergunningen (toezicht en handhaving en vergunningverlening)
- bodem
- lucht
- water
- energie
- structuurplan (ruimtelijke ordening)
- voorlichting en educatie.

In principe is het de bedoeling om natuur- en milieueducatie en voorlichting direct te koppelen aan het onderwerp zelf. Er is toch een apart hoofdstuk in opgenomen om voor, zeg maar, op

zich zelfstandige natuur- en milieueducatie en voorlichtingsactiviteiten.

In Groningen spreken we bijv. dan van het

- uitbouwen naar het voortgezet onderwijs
- opzetten van een informatiepunt voor natuur- en milieueducatie
- veldwerk in de schoolomgeving
- voorlichting voor bedrijven.

Bij planning hoort ook bewaking van het voorgenomen programma. De opzet is zodanig gekozen dat het aansluit bij de organisatie van de gemeente Groningen. De activiteiten worden daardoor terugvertaald naar de organisatie-eenheden (*een bureau of afdeling). Er staat in het MUP wie de voortrekker is om een bepaalde activiteit voor elkaar te krijgen en er staat vermeld wie er bij betrokken zijn. Daarnaast is vermeld hoeveel tijd de activiteit in beslag zal nemen. Doordat de indeling van de onderwerpen aansluit bij de organisatie vindt de bewaking plaats door de bureauhoofden c.q. afdelingshoofden. Nu is afgesproken dat om de vier maanden een uitvoerige stand van zaken, betreffende de uitvoering van het MUP, wordt gemaakt. De gemeente Groningen kent het systeem van managementrapportages, waarbij elke dienst om de vier maanden de stand van zaken meldt aan het College. De bewaking van het MUP sluit hierbij dus op aan. Elk jaar, vanaf eind zomer tot in het najaar, wordt het nieuwe MUP samengesteld. Ervaring daarbij is van belang voor de snelheid. Het eerste MUP hebben een anderhalf jaar over gedaan. Het tweede MUP is in drie maanden gemaakt. Ik vermoed dat het derde MUP in een nog kortere tijd kan worden samengesteld.

Zoals ik gemeld heb, hebben we gepoogd het MUP breed op te zetten. Dit is vanaf het begin de bedoeling geweest. De eerste voorbereiding vond al in het najaar van 1985 plaats. Daar is toen met verschillende delen van het gemeentelijke apparaat drie dagen gepraat over de opzet en inhoudelijke invulling van het MUP.

Voordeel van deze werkwijze was dat er daarna een redelijke overeenstemming was over het grip MUP en dat er al een basis was gelegd om tot realisering te komen.

Ook in andere gemeenten wordt meer aandacht besteed aan milieuprogrammering, bijv. in de vorm van een gemeentelijk milieuplan, -programma of hoe het ook maar genoemd mag worden. Het is, denk ik, een goed idee om, wanneer iets dergelijks bestaat, in uw gemeente te proberen aansluiting te krijgen. In de eerste plaats ontstaat er inzicht in welke thema's de komende jaren interessant worden. Dit kan voor de educatieve medewerker een inspiratie zijn voor het organiseren van allerlei educatieve activiteiten. Een ander belangrijk voordeel is dat door de inbreng van specialisten op het gebied van natuur- en milieueducatie er een wisselwerking ontstaat tussen het beleid en de natuur- en milieueducatie. Door rekening te houden met werkmethoden, die vanuit natuur- en milieueducatie heel gebruikelijk zijn, kunnen nieuwe ideeën voor problemen ontstaan.

Voor de toekomst betekent dit dat het besef ontstaat gebruik te maken van natuur- en milieueducatie om mensen inzicht te verschaffen in milieugedrag en dat het een integraal onderdeel uit moet maken van het milieubeleid.

Het voordeel voor de medewerkers van natuur- en milieueducatie is dat de effectiviteit verhoogd kan worden. Verschillende instrumenten werken samen om tot een milieuvriendelijk beleid te komen, dat ook uitgevoerd wordt door mensen, omdat bijv. de voorzieningen aanwezig zijn. Ik denk dan aan het voorbeeld van het ophalen van oud papier. Als er geen ophaalsysteem is of kan ontstaan, dan verliest ook de natuur- en milieueducatief medewerkers, ondanks af zijn inspanningen, de slag. Planning is daarbij het instrument om tot afstemming te komen.

Visie-ontwikkeling

Er is daar wel een voorwaarde bij. Voordat overgegaan wordt tot planning moet eigen eerst een visie ontwikkeld worden en de doelstellingen bekend zijn. Anders kan men moeilijk plannen. In Groningen gebeurt het toch min of meer andersom. Er zijn wel een aantal doelstellingen

geformuleerd. (Ik heb ze al even genoemd, maar die zijn voor een gedeelte vooral organisatorisch van aard.)

Er bleek toch de behoefte te bestaan om een beter beeld te krijgen van de manier waarop binnen de gemeente vorm werd gegeven aan de natuur- en milieueducatie. Zo is bij het opstellen van het MUP het idee opgekomen van een gemeentelijk platform natuur- en milieueducatie. In dit platform zitten de volgende gemeentelijke diensten:

- het Natuurmuseum
- het Waterbedrijf
- Plantsoenen
- het Energiebedrijf
- de GG&GD
- de Milieudienst.

Frans van Bussel zal nader ingaan op de werkwijze, ontwikkeling en samenwerking van dit platform.

In het eerste MUP zijn in eerste instantie de zaken beschreven die min of meer voor de hand lagen. Er is in die tijd ook de behoefte ontstaan om dieper te gaan en een kader voor natuur- en milieueducatie in Groningen vast te gaan stellen. Hierin zouden de doelstellingen en de doelgroepen aan de orde moeten komen. Momenteel zijn wij nog volop in discussie. Binnenkort verwacht ik dat het kader definitief aan het College kan worden aangeboden. De heer Morssink heeft al een en ander eruit geciteerd. Na dit parapluverhaal zal per doelgroep nadere invulling moeten worden gegeven.

Natuur- en milieueducatie via Intermediairen

Een elementaire keus in deze nota is dat voor een structurele natuur- en milieueducatie en milieuvorlichting de activiteiten van de gemeenten zich moeten richten op zogenaamde Intermediairen. Dit zijn instellingen of organisaties die dicht bij de desbetreffende doelgroep staan en die veel beter in staat zijn om in de taal van de doelgroep natuur- en milieueducatie te kunnen uitvoeren. Om het voorbeeld in het onderwijs te nemen. We richten ons daarbij niet op de leerlingen maar op de leerkrachten. Bij wijkbewoners bijvoorbeeld probeer je via club- en buurthuiswerk te bereiken. Je richt ook daar je op de buurt- en clubhuismedewerkers. Samen met hen probeer je iets van de grond te tillen. De taak van de gemeente is dan om de randvoorwaarden te scheppen voor een structurele opzet voor natuur- en milieueducatie en milieuvorlichting.

Samenwerking

Zo kom ik dan in mijn verhaal tot het onderwerp samenwerking. Er zal een netwerk in Groningen moeten ontstaan van instanties, die, binnen hun eigen doelgroep, natuur- en milieueducatie verzorgen.

Dat betekent ook dat er een zekere afstemming moet plaatsvinden. Enerzijds zal dat kunnen door planning, maar meer nog door goede coördinatie en samenwerking van de natuur- en milieueducatief medewerker naar de zogenaamde Intermediairen. Niet alleen bij deze, vaak gemeentelijke, organisaties zal naar samenwerking gestreefd moeten worden, maar ook bij natuur- en milieu-organisaties. Deze organisaties zijn al van oudsher betrokken bij natuur- en milieueducatie. Vooral natuureducatie heeft al relatief een zeer lange geschiedenis. In de loop van de jaren zestig en zeventig is daar de milieuproblematiek bijgekomen en in het kielzog daarvan is vanaf het begin al gezegd dat milieueducatie een rol moet spelen bij de voorkoming van milieuproblemen.

Natuur- en milieu-organisaties hebben elk ook hun eigen geschiedenis. Deze organisaties hebben elk weer een eigen achterban. Ik breng dit even in herinnering, omdat elke gemeente daar rekening mee moet houden, wanneer zij de samenwerking tussen natuur- en milieu-organisatie wil bevorderen. Het eigen gezicht van de organisatie zal zeker daarbij herkenbaar

moeten blijven.

Daar staat tegenover dat de overheid, die veel van de activiteiten subsidieert, ook elken mag stellen aan de kwaliteit, de effectiviteit en de doelmatigheid van de activiteit. Enerzijds kan dat door de visie op natuur- en milieueducatie uit te dragen en als toetsingskader te gebruiken. Anderzijds kan dit door een infrastructuur te scheppen, zodat de mogelijkheid tot samenwerking tussen natuur- en milieu-organisaties makkelijker kan ontstaan.

In de discussienota, die wij nu in Groningen hebben, is een van de voorstellen te komen tot een natuur- en milieucentrum in Groningen, die een provinciale uitstraling moet hebben. Een aantal instellingen zit nu al bij elkaar. Het voorstel is dat de grote instellingen in Groningen met zijn allen in een gebouw gaan zitten.

Ik heb in mijn verhaal aangegeven dat het milieubeleid steeds meer programmatischer wordt opgezet en dat zeker in de toekomst meer aandacht zal komen op preventief milieubeleid, waarbij de verinnerlijking van milieuzorg als instrument een grote rol gaat spelen. Ook op lokaal niveau. Ik pleit ervoor natuur- en milieueducatie daar een integraal onderdeel daarvan uit te laten maken en wel om twee redenen:

1. natuur- en milieueducatie kan mede richting geven aan het milieubeleid
2. activiteiten kunnen op elkaar afgestemd worden.

De lokale educatiemedewerker zal daar dus tijd in moeten gaan steken. In mijn verhaal heb ik verder aangegeven dat de lokale educatiemedewerker niet zelf alle natuur- en milieueducatie uitvoert, maar dat hij zich ook richt om bij tussenorganisaties (buurt- en clubhuizen, vakbonden) natuur- en milieueducatie in te bouwen. Verder zal ter verhoging van de effectiviteit samenwerking met en tussen natuur- en milieu-organisaties bevorderd worden.

INTRO

De heer van Bussel zal de volgende Inleiding verzorgen.

Uitvoering en samenwerking naar het onderwijs is zijn bijdrage getiteld.

Samenwerking wordt geaccentueerd in de bijdragen van de heer de Jong en Van Bussel. In het toegezonden artikel wordt gesproken over een geïntegreerde doelgroepenbenadering en over een platform milieueducatie. Onder het motto 'samen sta je werk, samen bereik je meer' heeft de heer Van Bussel een bijdrage.

VAN NATUURBELEVEN TOT OVERLEVEN

Als je spreekt over natuur- en milieueducatie spreek je over natuuronderwijs, over waardengericht vormen.

Waardering, beleving, kennis en inzicht (ecologische basisvorming) staan in het teken van contact herstellen tussen kind en natuur.

Van natuureducatie naar natuur- en milieueducatie betekent een meerwaarde toevoegen aan educatie. Deze meerwaarde laat zich omschrijven in de volgende trefwoorden:

Natuureducatie

- beleving
- waardering
- kennis/inzicht
- (in ecologische proces)

Milieueducatie

- kennis/inzicht mens-milieu-relatie
- vaardigheden
 - . bewuste keuzes
 - . oplossingen
- waarden verhelderen
- houding/gedrag

NATUUR- EN MILIEUEDUCATIE

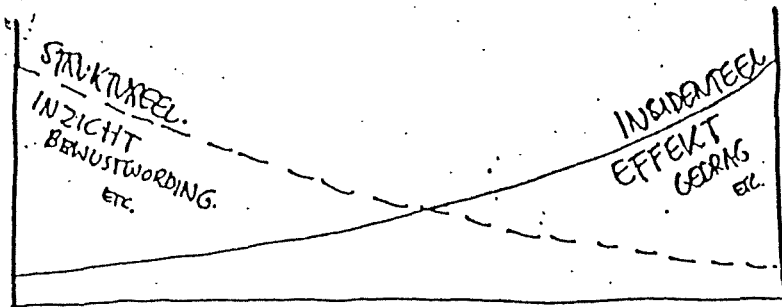
Natuur en milieueducatie moet je een plaats geven in een natuur- en milieueducatief beleid. Het natuur- en milieueducatief beleid kent twee componenten:

- * structurele natuur- en milieueducatie; de algemene milieu-opvoeding op langere termijn, ecologische basisvorming
- * Incidentele natuur- en milieueducatie
 - het organiseren van losstaande activiteiten (tentoonstellingen die inspelen op actuele milieu-omstandigheden)
 - gemeentelijke milieuvoorlichtingscampagnes
 - milieu-acties.

Natuur- en milieueducatie, verzorgd door het Natuurmuseum, vormt een structurele component. De Milieudienst speelt in op actualiteit, verzorgt de incidentele component. In schema is dit als volgt weer te geven:

N.M.E.+VOORLICHTING IN DE GEMEENTE

DOEL:

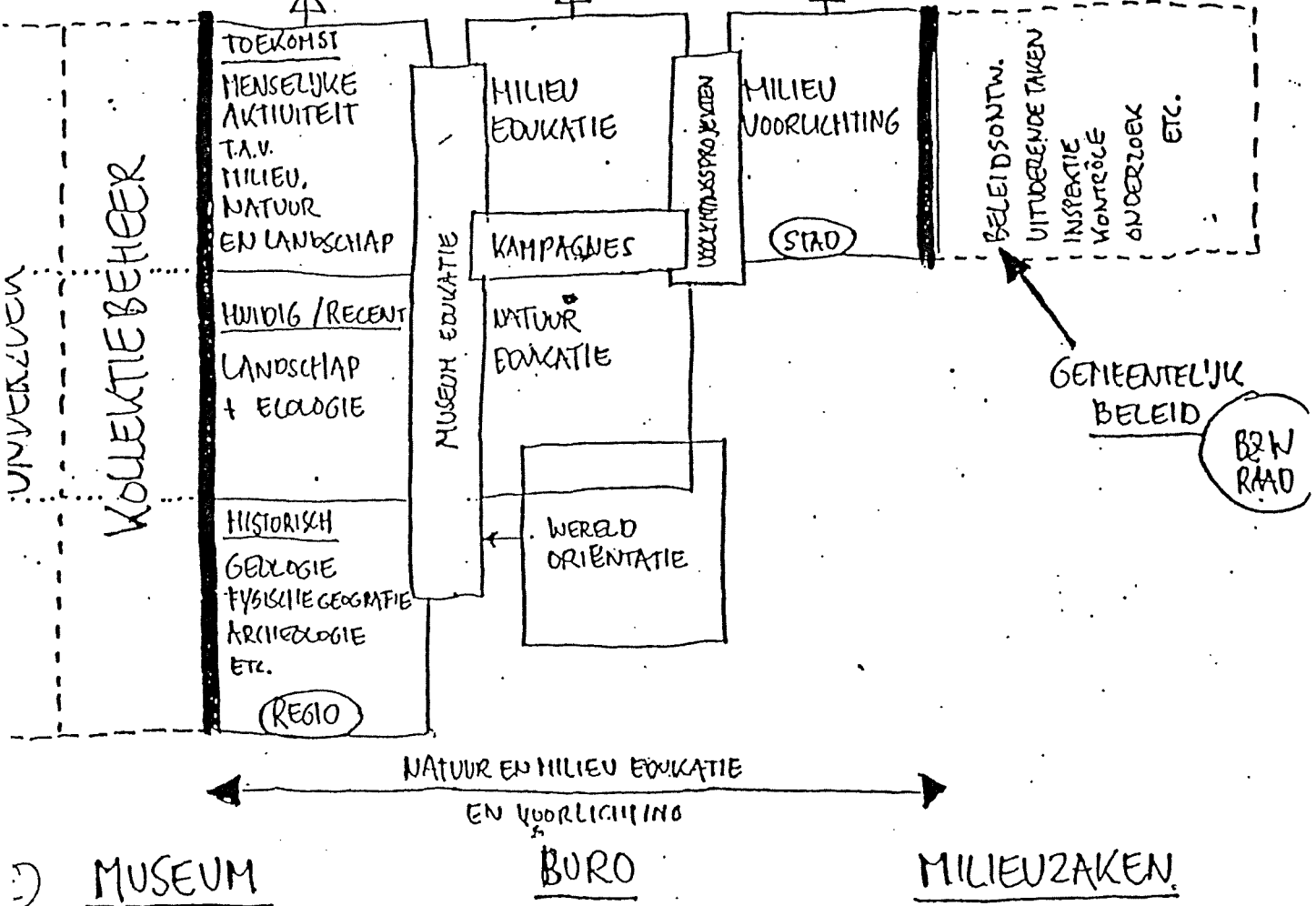

DOELGROEP:

TOURISTEN
REGIO GRONINGERS
STAD GRONINGERS

STRATIEVE DOELGROEPEN
GRONINGER ONDERWIJS

BEORIJVEN ETC.
GRONINGER BEVOLKING.

Milieueducatie en milieubeleid

Natuur- en milieueducatie is gericht op gedragsverandering ten aanzien van ons milieu en kan als zodanig functioneren als een instrument voor een preventief milieubeleid.

Dus:

Samenwerking met de Milieudienst

Milieubeleid:

Voorkomen is beter dan genezen

Preventie 1/2 % van BNP Sanering 3/5 % van BNP

In de geïndustrialiseerde landen liggen de kosten van een goed milieubeleid naar schatting tussen de 1% en 2% van het BNP. De kosten om milieuschade te herstellen liggen echter tussen de 3% en 5% van het BNP.

'De kosten van een goed milieubeleid worden in het algemeen ruimschoots gecompenseerd door de voordelen van het voorkomen van milieuschade.'
bron: 1981 State of the World Environment Report van het Milieu-programma van de Verenigde Naties (UNEP)

Het Milieu-uitvoeringsprogramma van Groningen kent hoofdstukken, die in vijf werkgroepen uitgewerkt worden:

MILIEU-UITVOERINGSPROGRAMMA

GRONINGEN

1987 - 1991

1. Informatiebeheer
2. Milieuprocedures in de Ruimtelijke Ordening
3. Bodembeschermingsbeleid
4. Afvalstoffenbeleid
5. Stadsvervuiling
6. Milieueducatie
7. Bodemsanering AAgroonol
8. Sanering meest urgente bodemvervuiling
9. Sanering milieuhinderlijke bedrijven
10. Sanering meest urgente situaties industrielaai
11. Sanering meest urgente situaties verkeerslawaa
12. Uitvoeringsprogramma milieuvergunningen (Hinderwet, Lozingsverordening riolering en Verordening geluidhinder recreatie-inrichtingen
13. Project Chemisch Afval

vijf werkgroepen:

- Milieu Informatiebestand;
- Milieuprocedures in de Ruimtelijke Ordening;
- Sanering;
- Preventie;
- Milieuvergunningen.

Natuur- en milieueducatie verbreedde zich in Groningen. Ook milieuproblemen werden nu behandeld. Bijvoorbeeld: het gescheiden inzamelen van afval werd behandeld.

Daartoe werd samengewerkt met de afdeling Reiniging, WED en het Volkerenkundig museum. De structurele samenwerking met de Milleudienst werd versterkt (zo kwamen ook thema's aan de orde als zure reken (leskist), recycling (papier maken) en afval (leskist).

Natuur- en milieueducatie, wij dus, maakte zichzelf politiek interessant door deelname in het MUP. Gemeenschappelijk werden milieutaken op elkaar afgestemd, geprogrammeerd en gepland. Natuur- en milieueducatie vernieuwde zichzelf.

Daarnaast is uitbreiding van doelgroep belangrijk. Natuur- en milieueducatie moet zich, naast basisonderwijs, ook bijvoorbeeld het voortgezet onderwijs en volwassenen tot doelgroep nemen.

vragen!

INHOUDSOPGAVE		pagina
Toelichting op het werkboek		1
DEEL I: MILIEU ALGEMEEN		
M1	Bijstellen MUP	2
M2	Opstellen Milieu Informatie Bestand (MIB)	3
	a. Bepalen ontwerp	
	b. Systeembouw met behulp van D-base III	
M3	Afbakenen taken Milieudienst-OCSSW	5
M4	Platform Milieu-educatie	
M5	Milieu-educatie in het Voortgezet Onderwijs (VO)	
	a. Opstellen begeleiding voor VO	
	b. Introductie concrete lesprojecten	
	c. Onderzoeken mogelijkheden in	
	d. Bevorderen veldwerk in	
M6	Basisactiviteiten milieu-	
M7	Basisactiviteiten milieuvoorziening	
M8	Opstellen	
M3	Afbakenen taken Milieudienst-OCSSW	
M4	Platform Milieu-educatie	
M5	Milieu-educatie in het Voortgezet Onderwijs (VO)	
	a. Opzetten begeleiding voor VO	
	b. Introductie concrete lesprojecten	
	c. Onderzoeken mogelijkheden in de schoolomgeving	
	d. Bevorderen veldwerk in de schoolomgeving	
M6	Basisactiviteiten milieuvoorziening	22
	milieuvoorziening	23
	milieuvoorziening	24
M7	Basisactiviteiten milieuvoorziening	29
	milieuvoorziening	30
	milieuvoorziening	31

Door inhoudelijke en doelgroep-verbreding werd het wenselijk en nodig om structureel samen te werken c.q. af te stemmen. Het Milieueducatie-Platform werd opgericht.

Milieueducatie Platform:

- Bureau Natuureducatie
- het Natuurmuseum
- het Gemeentelijke Waterbedrijf
- het Energiebedrijf
- de vakdirectie Reiniging
- de vakdirectie Milieubeheer
- de dienst Ruimtelijke Ordening, afdeling Plantsoenen
- de GG&GD, GVO-functionaris
- beleidsmedewerker sector Onderwijs

Taak: coördinatie/integratie natuur- en milieueducatie in het onderwijs, o.a.:

- het opzetten van educatieprojecten
- het deelnemen aan manifestaties
- het uitbrengen van het Programmaboek Milieueducatie.

Wat kwam er door het Milieueducatie Platform tot stand?

MILIEU-EDUCATIE MAP

INHOUDSOPGAVE:

Inleiding

Milieudienst

De Milieudienst Gemeente Groningen

Activiteiten voor leerlingen

Lesmateriaal

Adres en contactpersonen

Energiebedrijf Gemeente Groningen

Wat is het Energiebedrijf

Wat wil het Energiebedrijf

Activiteiten voor leerlingen

Lesmateriaal

Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheidsdienst (GG en GD)

Algemeen

Lesmaterialen

Gemeentelijk Waterbedrijf Groningen

Even voorstellen

Activiteiten voor leerlingen

Om het verzorgingsaanbod aan het onderwijs te coördineren bleek een ruimere afstemming nodig. Na de eerstgenoemde instellingen (Milieueducatie Map) kwamen de natuur- en milieueducatieve instellingen erbij.

Natuurmuseum Groningen

Het Natuurmuseum

Het Natuurmuseum en het Onderwijs

Faciliteiten

Advies en begeleiding

Diversen

Programma 1988-1989

Bureau Natuureducatie

Inhoudsopgave jaarprogramma

Inleiding

Werken met leerkrachten

Bijeenkomsten en presentaties

Bijscholing/cursus

Werken met leerlingen

Lesmaterialen

Excursiesets

Floralia lesmateriaal-pakketten

Lesinfo's

Particuliere Instellingen

Consulent Natuur- en milieueducatie in de Provincie Groningen

Hortus de Wolf

Natuur- en Milieucentrum Allardsoog

IVN afdeling Groningen

Stichting Milieufederatie Groningen

Stichting Noorderbreedte

Stichting Veldsludiecentra Orvelte

Stichting Vrijwillig Bosbeheer

Voorlichtingswerkgroep van de Waddenvereniging

Werkgroep Weidevogels Groningen

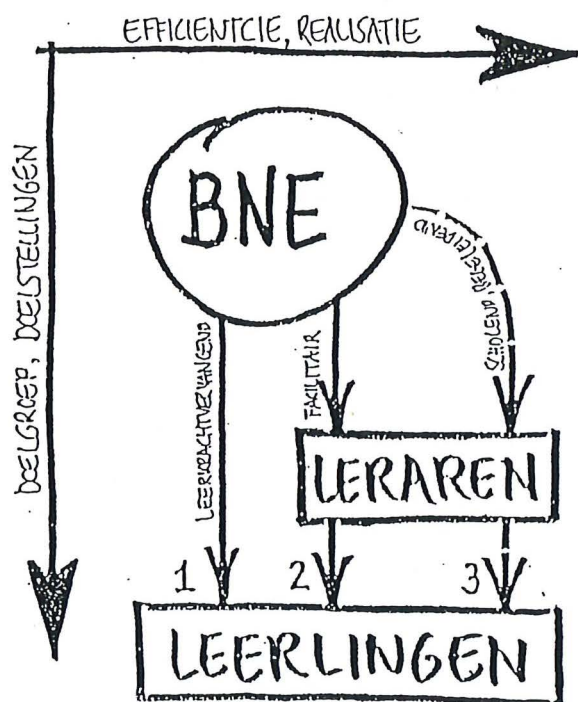
Zeehondencreche Pieterburen

N.V. Gado Groningen

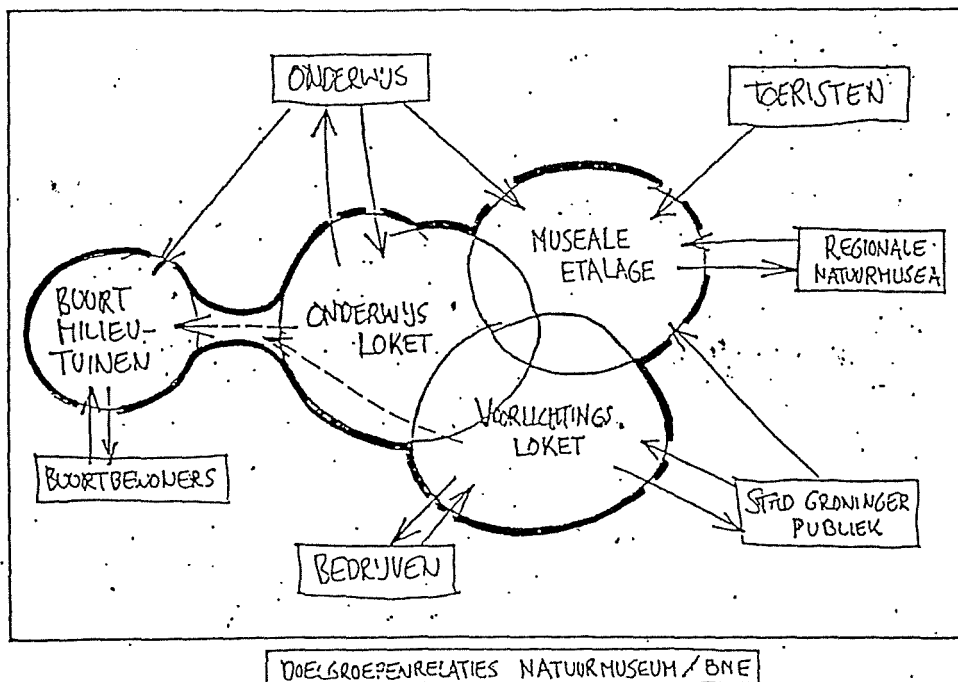
Het Bureau Natuureducatie bracht haar eigen activiteiten in:

- activiteiten voor onderwijsgevendend cursussen, werkbijeenkomsten e.d.
- activiteiten voor leerlingen
edukatief tuinieren onder schooltijd, excursies, werkweken, stertochten, praktica, kabouterpaden, kinderboerderijactiviteiten, boomplantdag etc.
- verstrekken en gratis uitlenen van door ons ontwikkelde lesmaterialen
lesinfo's, met achtergrondinformatie, lessuggesties en werkbladen (voor 4 tot 14 jarigen)
leskisten, met veel voorgestructureerd les- en practicummateriaal rond bepaalde thema's (voor 4 tot 14 jarigen)
excursie- en practicumsets (voor 10 tot 14 jarigen)
- begeleiding van schoolteams bij de ontwikkeling van hun deelschoolwerkplan natuur onderwijs.

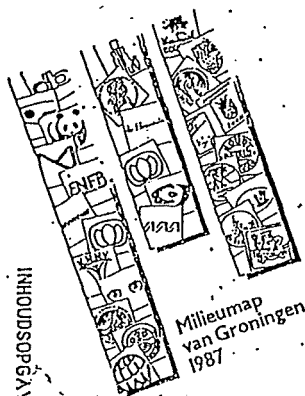
Ook de specifieke werkwijze van het BNE werd ingebracht en besproken. Het BNE heeft vooral een begeleidende, intermediaire rol.

Onze werkwijze en rol/taak werd niet alleen besproken, zij was ook terug te vinden in het MUP. Een dergelijke werkwijze en rol/taak werden ook voor andere doelgroepen overgenomen. Voorlichting, klantgericht werken in een afgestemd aanbod.

Het aanbod wordt verzorgd door gemeentelijke instellingen (bijv. de Milieudienst) en natuur- en milieu-organisatie, zowel op lokaal als op regionaal niveau.

INHOUDSGAWE PROVINCIALE ORGANISATIES

- PROVINCIALE NATUUR- EN MILIEUGROEPEN
- P. 1. JACI DISTRICT DOORD
 - P. 2. COÖPERATIE NATUUR- & MILIEU-EDUCATIE PROV. GRONINGEN
 - P. 3. COÖPERATIE VOGELBESCHERMING
 - P. 4. OERSTICHTSBEREINIGING, ADELING GRONINGEN
 - P. 5. ETOO ZEE
 - P. 6. ETOO ADELING GRONINGEN
 - P. 7. GELIETPLACE ADELING DELTZA
 - P. 8. GELIETPLACE
 - P. 9. HOUTEN DE VEE
 - P. 10. HOUTEN DE VEE
 - P. 11. HOUTEN DE VEE
 - P. 12. LAKSOP- & HOUTEN DE VEE
 - P. 13. HOUTEN DE VEE
 - P. 14. HOUTEN DE VEE
 - P. 15. HOUTEN DE VEE
 - P. 16. HOUTEN DE VEE
 - P. 17. HOUTEN DE VEE
 - P. 18. HOUTEN DE VEE
 - P. 19. HOUTEN DE VEE
 - P. 20. HOUTEN DE VEE
 - P. 21. HOUTEN DE VEE
 - P. 22. HOUTEN DE VEE
 - P. 23. HOUTEN DE VEE
 - P. 24. HOUTEN DE VEE
 - P. 25. HOUTEN DE VEE
 - P. 26. HOUTEN DE VEE
 - P. 27. HOUTEN DE VEE
 - P. 28. HOUTEN DE VEE
 - P. 29. HOUTEN DE VEE
 - P. 30. HOUTEN DE VEE
 - P. 31. HOUTEN DE VEE
 - P. 32. HOUTEN DE VEE
 - P. 33. HOUTEN DE VEE

- REGIONALE NATUUR- EN MILIEUGROEPEN NOORD / OOST
- R. 1. NED. NATUUR-EDUCATIE
 - R. 2. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 3. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 4. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 5. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 6. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 7. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 8. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 9. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 10. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 11. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 12. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 13. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 14. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 15. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 16. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 17. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 18. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 19. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 20. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 21. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 22. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 23. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 24. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 25. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 26. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 27. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 28. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 29. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 30. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 31. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 32. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 33. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 34. IVN ADELING GRONINGEN
 - R. 35. IVN ADELING GRONINGEN

Samenwerking van verschillende instellingen en organisaties leverde in Groningen de mogelijkheid om in een geïntegreerd milieubeleid verschillende doelgroepen te bereiken; niet alleen in de stad Groningen, maar ook in de regio.

INTRO

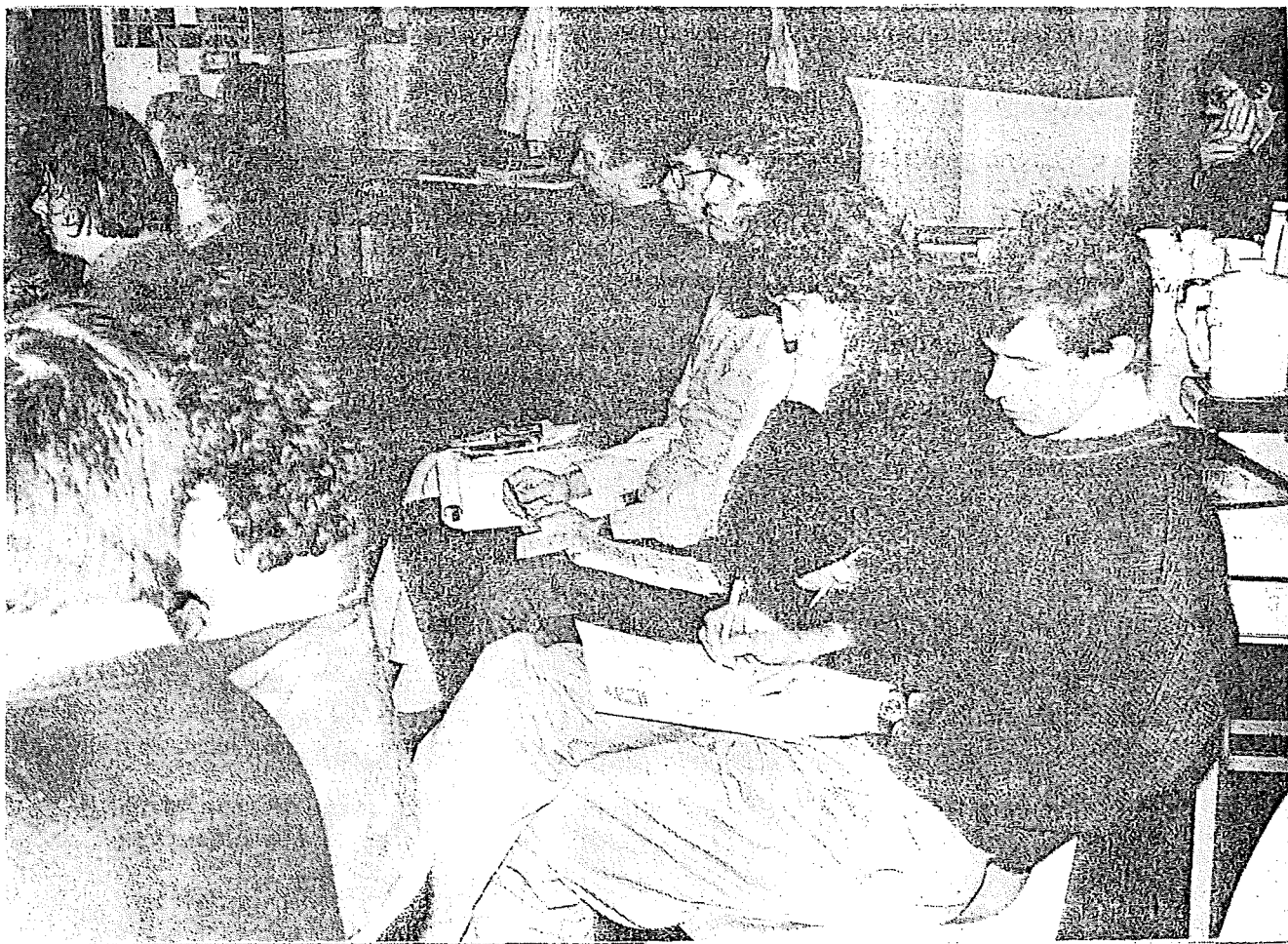
U heeft tot nu toe drie bijdragen gehoord vanuit gemeentelijk perspectief. Hoe kwam men in de gemeente Groningen tot een Milieudienst, welke planning, samenwerking en uitvoering heeft men tot nu kunnen realiseren en wil men realiseren.

Kan het voorbeeld van de gemeente Groningen als voorbeeld gelden voor de provincie Groningen? Heeft de gemeente Groningen een centrumfunctie en/of is zij onderdeel van een netwerk?

Als natuur- en milieueducatie structureel wordt opgezet en uitgevoerd is het dan verstandig te denken aan meer dan milieubeleid?

Is het verstandig natuur- en milieueducatie in te bouwen in meer vormen van beleid en organisatie of is een autonome ontwikkeling in eerste instantie verstandig?

De provinciaal consulent natuur- en milieueducatie in Groningen, de heer Pentenga zal hier nader op ingaan in zijn bijdrage 'Natuur- en milieueducatie en de gemeente in een provinciaal perspectief'.

NATUUR- EN MILIEU-EDUCATIE EN GEMEENTEN IN EEN PROVINCIAAL PERSPECTIEF

Algemeen

Op het terrein van natuur, landschap en milieu zijn in de provincie Groningen actief:

- vrijwilligersgroepen
- particuliere organisaties
- overheidsinstellingen en diensten.

Het merendeel van deze organisaties houdt zich bezig met het behoud en beheer van natuur, landschap en milieu.

Aan voorlichting doen ze over het algemeen allemaal. Regelmatig is in de krant of in folders te lezen hoe slecht de actuele situatie in het (a)biotische milieu, in het subsidie-milieu, in het interne milieu is en op welke manieren burgers, boeren, industriëlen en buitenlui kunnen bijdragen aan het verbeteren van die toestand. Dat daarbij de zehonden ene prominente rol spelen is in dit verband misschien van ondergeschikt belang.

Aan natuur- en milieueducatie doen veel minder organisaties. Een aantal pretendeert dat te doen, maar in de praktijk gaat het te veel om ad-hoc activiteiten om het educatie te noemen. Op een structurele manier bedrijven slechts een handvol organisaties natuur- en milieueducatie. Zij zijn vooral te vinden in de stad Groningen en het gaat daarbij om zowel vrijwilligers- als beroepsorganisaties.

Hiermee is ook aangeduid dat er een groot verschil bestaat tussen de stad Groningen en de Ommelanden. Dat geldt niet alleen voor de natuur- en milieueducatie, maar voor tal van andere zaken.

Een handvol grotere en veel kleinere gemeenten in een provincie.

De provincie Groningen bestaat - nu nog - uit 50 gemeenten. De stad Groningen is daarvan de grootste.

Hoogezand-Sappemeer, Veendam, Winschoten en stadskanaal zijn de middelgrote en de overige, 45, zijn klein tot zeer klein. Het is dan ook niet verwonderlijk dat binnen afzienbare tijd een gemeentelijke herindeling zal plaatsvinden.

De stad Groningen vervult zich mensenheugenis een centrumfunctie op bestuurlijk en onderwijsgebied, maar ook op het terrein van de werkgelegenheid.

Op het gebied van natuur, landschap en milieu (inclusief voorlichting en educatie) is dat niet anders.

Meer dan de helft van de organisaties is gevestigd in de stad Groningen en organisaties, die werken met beroepskrachten, werken allemaal vanuit de stad.

In de stad Groningen vinden dan ook veel activiteiten op het gebied van natuur, landschap, milieu, voorlichting en educatie plaats.

Dat kan van de overige gemeenten niet gezegd worden. Slechts hier en daar vinden er natuur- en milieueducatieve activiteiten plaats. Maar daarin komt, langzaam, verandering.

Van verschillende kanten zijn de laatste tijd initiatieven genoemd:

- De IVN-afdelingen in Bellingwedde, Winschoten en Stadskanaal startten een IVN-natuurgedsencursus Oost-Groningen. In het kader van de deelnemersstages bij deze, en andere vrijwilligersgroepen werden een reeks van educatieve activiteiten voorbereid en uitgevoerd.
- Het Provinciaal Bestuur van Groningen, stimuleerde, in het kader van de actie 'Met klein chemisch afval gooi je meer weg dan je denkt' een educatief project, waaraan scholen van het basis- en voortgezet onderwijs in 35 gemeenten deelnamen.
- Het regionaal Comité Boomfeestdag stimuleert op een intensieve manier gemeenten aan deze dag deel te nemen, een stijging van 75% van deelnemende gemeenten is niet ondenkbaar.
- In 1989 starten, naar verwachting, in Noord-Groningen en in de stad Groningen IVN-

natuurgidsencursussen.

- Gezamenlijk beredden enkele natuur- en milieu-organisaties een offensief rond het gemeentelijk milieubeleid, inclusief voorlichting en educatie voor.

De toekomstige vorm van natuur- en milieueducatie in de provincie Groningen

Naar aanleiding van al deze activiteiten word ik geconfronteerd met de vraag 'hoe natuur- en milieueducatie in de provincie Groningen de komende jaren het beste vorm kan krijgen'.

Een vraag die bijzonder actueel is, omdat het provinciaal bestuur werkt aan een milieubeleidsplan, inclusief voorlichting en educatie voor de komende jaren.

Het antwoord op de vraag ligt besloten in de keuze:

- professionaliseren van natuur- en milieueducatie in het kader van gemeentelijk milieubeleid of
- natuur- en milieueducatie zo optimaal mogelijk inbouwen in bestaande educatief werk.

Daarvoor is het goed na te gaan hoe gemeenten tot milieueducatieve activiteiten komen.

In de eerste plaats vanuit het gemeentelijke milieubeleid:

- milieueducatie en -voorlichting zijn hierbij instrumenten voor het uitvoeren van dat gemeentelijk milieubeleid
- het vraagt het binnenhalen van kennis en ervaring op dit gebied, hetgeen vaak gebeurt door het aanstellen van gekwalificeerd personeel
- een dergelijke professionalisering vraagt een structurele financiële inspanning, naast de financiële inspanningen die al nodig zijn voor het uitvoeren van andere doelen van het gemeentelijk milieubeleid
- een en ander lijkt slechts mogelijk voor grotere gemeenten.

Knelpunten en voordelen

Bij milieueducatie vanuit het gemeentelijk milieubeleid is een aantal knelpunten, maar ook voordelen te onderkennen.

- Milieueducatie geënt op het gemeentelijke milieubeleid, is primair gericht op het realiseren van beleidsuitgangspunten op korte termijn.
- Milieueducatie, aangeboden vanuit een gemeentelijke dienst, kan wrevel oproepen in de sfeer van 'laat ze eerst maar zorgen dat zij zelf niet langer vervuilen, daarna wil ik ook wel mijn steentje bijdragen'.
- Milieueducatie, geïnitieerd door de gemeente, kan op argwaan stuiten, omdat groepen in de samenleving in het verleden alleen geconfronteerd zijn met extra financiële uitgaven ten behoeve van natuur, landschap en milieu.
- Milieueducatie door de gemeente kan remmend werken op de deelname aan activiteiten, hetgeen veroorzaakt wordt door negatieve ervaringen met gemeentelijke educatieve projecten.
- Milieueducatie vanuit het gemeentelijk beleid kan een activiteit zijn, die slechts uitgevoerd wordt door enkele professionals, omdat het zo nauw aan het bestuur is gekoppeld.
- Milieueducatie en -voorlichting vanuit het gemeentelijk milieubeleid, en uitgevoerd door een aparte dienst/instelling, draagt het risico in zich dat tamelijk geïsoleerde activiteiten plaatsvinden. Bijvoorbeeld:
- onderwerp - doelgroep - resultaat - handhaving: maar dit kan ook gelden voor het bereiken van verschillende doelgroepen in de vormings sfeer, zoals: basis- en voortgezet onderwijs, volwasseneneducatie en sociaal-cultureel werk.

Maar er zijn ook voordelen:

- + Milieueducatieve activiteiten kunnen, gekoppeld aan het milieubeleidsplan, gestructureerd

worden uitgevoerd. Dit vergroot de herkenbaarheid en de mogelijkheden voor het handelingsperspectief voor de deelnemers.

- + Milieueducatieve stimulansen, initiatieven en activiteiten van de gemeente kunnen, bij een geïntegreerde toepassing van het milieueducatieve beleid, een ongekend sneeuwbal effect te weeg brengen.
- + Het bevordert de betrokkenheid van burgers bij het ontwikkelen en uitvoeren van het milieubeleid.

Ten tweede kan een gemeente tot een milieueducatief beleid komen op basis van het gemeentelijk beleid op het gebied van vorming en ontwikkeling.

- Milieueducatie (minus voorlichting) wordt dan ingepast in het bestaande aanbod.
- Het vereist het binnenhalen van kennis over natuur, landschap, milieu, het gemeentelijk milieubeleid en de handelingsperspectieven van (groepen van) burgers op dit terrein.
- Deze aanpak maakt, in hoofdzaak, gebruik van de bestaande infrastructuur van vrijwilligers- en beroepswerkers, alsmede van de bestaande contacten met verschillende doelgroepen.
- Het lijkt een goede mogelijkheid voor kleinere gemeenten, een extra voordeel is dat veel gemeenten op het terrein van vorming en ontwikkeling als samenwerken.

Ook voor milieueducatie vanuit een vormings- en ontwikkelingsbeleid zijn knelpunten en voordelen te herkennen.

- + Milieueducatie vanuit het gemeentelijk vormings- en ontwikkelingswerk biedt goede kansen voor het structureel inbouwen van aandacht voor natuur, landschap en milieu in verschillende werksoorten en -velden.
- + Milieueducatie vanuit het vormings- en ontwikkelingsbeleid biedt kansen op 'activiteiten van de bevolking zelf' (gestimuleerd en gesteund door vrijwilligers en beroepskrachten), mede gezien de werkwijze van deze werksoorten.
- + Vergaande professionalisering van de natuur- en milieueducatie is niet nodig.
- Milieueducatie vanuit het gemeentelijke vormings- en ontwikkelingsbeleid vraagt specifieke kennis, die op dit moment binnen de werksoorten en -velden, nagenoeg ontbreekt.
- Milieueducatie vanuit het vormings- en ontwikkelingsbeleid hoeft niet altijd in de pas te lopen met het gemeentelijk milieubeleid.

Ik kies op dit moment, mede gezien de betrekkelijk kleine omvang van de meeste Groninger gemeenten en de financiële situatie waarin zij verkeren, voor het inbouwen van milieueducatie in zoveel mogelijk verschillende werksoorten en -velden.

Daarbij wil ik zoveel mogelijk aansluiten bij bestaande infrastructuren op het gebied van vorming en ontwikkeling. Dit houdt echter niet in dat vanuit de uitvoering van het gemeentelijk milieubeleid geen milieueducatieve initiatieven meer nodig zijn.

Dat is niet het geval, ieder initiatief is welkom als deze maar perspectieven biedt op het inbouwen van milieueducatie binnen:

- het onderwijs
- de volwasseneneducatie
- het jeugd- en jongerenwerk
- het sociaal-cultureel werk
- maatschappelijke groeperingen
- het bedrijfsleven
- overheidsinstellingen en -diensten.

De milieueducatie in de provincie Groningen zal een forse impuls krijgen als de komende jaren wordt gewerkt aan:

- bevorderen van milieueducatie door het stimuleren van het regionaal en plaatselijk vrijwilligerswerk op het gebied van milieueducatie
- het inbouwen van milieueducatie in ondermeer het onderwijs, het sociaal-cultureel werk,

maatschappelijke groeperingen, overheidsbeleid en bedrijfsleven

- het ontwikkelen van Netwerken (provinciaal, regionaal-lokaal en binnen specifieke werkvelden), milieueducatie van personen/instellingen met een educatieve taak op het gebied van natuur, landschap en milieu, maar ook van personen/instellingen met een educatieve taak (en belangstelling voor milieueducatie en -voorlichting) binnen relevante werksoorten en -velden.

Daarom moet de komende jaren gewerkt worden aan:

- kadervorming, vanzelfsprekend in samenwerking met groepen en instellingen. Deze kadervorming moet gericht zijn op:
 - inhoudelijke aspecten natuur, landschap en milieu
 - organisatie (van groepen)
 - uitvoering (van activiteiten).
- na- en bijscholing van bestaand en nieuw kader, in samenwerking met groepen en instellingen. De na- en bijscholing moet gericht zijn op:
 - actualisatie van kennis over natuur, landschap en milieu
 - educatieve werkvormen en strategieën
 - vernieuwing ervan
- inbouwen van milieueducatie en -voorlichting in andere werksoorten en -velden en de bijdrage die milieueducatieve groepen/instellingen daarbij en daarna kunnen leveren.

Op instellingenniveau moet gewerkt worden aan:

- instellingen met een educatieve taak zullen hun doelstellingen en taken met betrekking tot milieueducatie duidelijk moeten formuleren en, indien noodzakelijk, de krachten bundelen
- personen met een educatieve taak actief op provinciaal, regionaal-lokaal niveau, zullen moeten samenwerken en activiteiten -- in samenwerking c.q. onderling afstemming - efficiënter moeten uitvoeren (inclusief de ontwikkelingsaanpassing)
- er moeten strategieën voor milieueducatie worden ontwikkeld, die het toelaten dat onderwerpen/thema's wijzigen zonder dat daarbij vervallen wordt in ad-hoc activiteiten en educatieve aanbestedingen
- stimuleren van het tot stand komen van vier Regionale Milieueducatie Centra in de provincie (stad Groningen, West, Noord en Oost), met 0,5 tot 1 formatieplaats. De centra zijn gericht op, in samenwerking met derden, het uitvoeren van milieueducatie in de regio
- het versterken van de steunfunctie milieueducatie in de provincie Groningen op een zodanige wijze dat bijdragen kan worden aan:
 - kadervorming
 - na- en bijscholing
 - netwerkontwikkeling
 - inbouw van milieueducatie in andere werksoorten en -velden
 - ondersteunen en begeleiden van sleutelfiguren met betrekking tot de uitvoering van milieueducatie op regionaal niveau.

Ik realiseer me terdege dat hiervoor eerst een aantal voorwaarden voldaan moet worden en dat een zekere professionalisering vraagt. Deze liggen op het terrein van de inhoudelijke en praktische ondersteuning van het milieueducatieve werk binnen:

- het onderwijs
- het sociaal-cultureel werk
- de natuur- en milieuorganisaties
- het bedrijfsleven
- de gemeentelijke/overheidsinstellingen.

Deze ondersteuning moet zo vorm krijgen dat ieder die dat wil ook werkelijk milieueducatieve activiteiten kan uitvoeren.

Naast inspanningen in eigen kring vraagt zo'n organisatie van het milieueducatieve werk ook inspanningen van overheden. Niet alleen van gemeenten, ook van bestaande regionale samenwerkingsverbanden en van de provincie.

Het provinciaal bestuur van Groningen zal in het komende milieubeleidsplan dan ook meer moeten aangeven dan het instandhouden van bestaande middelen en voorzieningen voor milieueducatie. Ik denk daarbij aan het actief steunen van de gedachte milieueducatie in te bouwen in bestaande werksoorten en -velden, de netwerkontwikkeling, het stimuleren van kadervorming en deskundighedsbevordering van bestaand kader en het stimuleren van de realisatie van vier Regionale Centra Natuur- en milieueducatie in de provincie Groningen.

Gemeenten zullen binnen afzienbare tijd een milieueducatief beleid moeten gaan ontwikkelen. De op handen zijnde gemeentelijke herindeling lijkt mij daarvoor een geschikt moment. Wat is er voor politieke partijen aardiger dan met nieuw beleid te komen? En juist op een moment waarop getracht wordt met passen en meten een programma te ontwikkelen dat rekening houdt met allerlei gevoeligheden die nu eenmaal bij een gemeentelijke herindeling horen.

Milieueducatief beleid is een ding, activiteiten op dit terrein is een tweede. Misschien is dat wel het belangrijkste.

Gisteren en vandaag zijn op allerlei plekken in onze samenleving mooie woorden gesproken en fraai alinea's geschreven. Soms is daar op een 'te gekke manier, heel constructief en in de grootst mogelijke consensus' over gesproken. Daarna hoor je er nooit weer iets over! Daarom moet alle bij de milieueducatie betrokken organisaties en instellingen, op korte termijn de handen ineen slaan en milieueducatieve activiteiten organiseren. Niet zomaar, op zichzelf staande activiteiten, nee, activiteiten die passen in een kader en die de mogelijkheid bieden tot structureel inbouwen van milieueducatie in andere werksoorten en -velden.

Ik denk daarbij aan de komende Nationale Boomfeestdag, een jaarlijks terugkerend gebeuren, dat veel mogelijkheden biedt. Gemeenten en plaatselijke vrijwilligersgroepen kunnen deze dag, samen met het onderwijs uitbouwen tot een eerste aanzet voor natuuronderwijs.

Begin in de eerste plaats met het centraal beschikbaar stellen van lesmateriaal, bijvoorbeeld de Bomenmappen en het aanbieden van praktische steun bij de voorbereiding en uitvoering van de lessen natuuronderwijs door de onderwijsgevers zelf.

Een voordeel van de Bomenmappen is dat ze erg veel materiaal bevatten, dat pas na de Boomfeestdag gebruikt kan worden. Gemeenten kunnen dus, op een eenvoudige manier, aan veel bruikbaar materiaal komen, dat in verschillende jaargetijden te gebruiken is.

Natuurlijk is er veel meer verantwoord educatief materiaal, ook voor andere doelgroepen. Plaatselijke schoolbiologiediensten en de provinciale consultant natuur- en milieueducatie kunnen goede suggesties geven. Essentieel bij het beschikbaar stellen van materiaal en hulp is een contactpersoon. Geen enkele begeleider van educatieve activiteiten houdt ervan bij een overheid of een particuliere organisatie van het kastje naar de muur en verder te worden gestuurd. Duidelijkheid hierin is gewenst! Niet alleen naar de doelgroep, maar ook naar de contactpersoon zelf.

Zadel nooit iemand met deze taak op die er geen affiniteit mee heeft of geen tijd ervoor kan vrijmaken. Dat laatste heeft niemand, hoor ik wel eens, maak er dan tijd voor! Desnoods door een wijziging van de taakomschrijving, functiewaardering en begroting.

Naast het aanstellen van een contactpersoon voor milieueducatie kunnen gemeenten meer doen. Hun betrokkenheid bij tal van regionale samenwerkingsverbanden, bijvoorbeeld binnen het basisonderwijs en het welzijnswerk, is groot. Ook via deze en soortgelijke instellingen/samenwerkingsverbanden kunnen gemeenten bijdragen aan milieueducatie.

De Stichting Welzijn Westerkwartier heeft bij het milieueducatieve project 'Met chemisch afval gooi je meer weg dan je denkt!' richting gemeenten en scholen voor het basis- en voortgezet onderwijs een belangrijke rol gespeeld.

Het project bestond uit twee losbladige werkmappen met leerlingmateriaal en achtergrondinformatie voor onderwijsgevers.

Via het Bureau Planning van de stichting zijn eerst de portefeuillehouders onderwijs en milieuzaken voor het project en materiaal geïnteresseerd gemaakt. Tevens is hen gevraagd of gemeenten voor de vermenigvuldiging en distributie van de mappen wilden zorgen. De stichting

verzorgde de administratieve rompslomp, mailingen, responseverwerking, distributieaanwijzingen, maar ook een drietal informatiebijeenkomsten voor het basis- en voortgezet onderwijs. Alle gemeenten deden mee, en 75% van de scholen. De drie introductiebijeenkomsten werden bezocht door 55 onderwijsgevers, gemiddeld van iedere school een. Een herhaling waard! Uit de contacten met de Stichting Welzijn Westerkwartier groeide ook een contact met de volwasseneneducatie. In samenwerking wordt nu aan een derde werkmappij KCA gewerkt.

Niet altijd gaat het aanbieden van milieueducatieve activiteiten zo gesmeerd. Minder gunstige ervaringen heb ik met de schooladvies- en begeleidingsdiensten.

Een en ander wordt veroorzaakt door de overbelasting van onderwijsgevers, begeleidingsdiensten en de min of meer verplichte na- en bijscholingsaanbiedingen.

Gemeenten kunnen (mede) hun invloed gebruiken om verandering aan te brengen in de prioriteitsstelling ten aanzien van natuuronderwijs. Een en ander kan reëel gemotiveerd worden met de komende aanbieding van de eindtermen natuuronderwijs aan de minister van Onderwijs en Wetenschappen.

Maar vooral door de wetenschap dat halverwege het jaar een circulaire over natuuronderwijs, met een inspanningsverplichting, bij de scholen in de bus zal rollen. Om een en ander extra aantrekkelijk te maken kunnen gemeenten aan scholen een stimuleringskrediet natuuronderwijs verstrekken om een nieuwe methode voor natuuronderwijs te kopen. Gemeenten doen er verstandig aan hier eveneens een inspanningsverplichting aan te koppelen.

Gemeenten, wat kunnen zij praktische en beleidsmatig doen aan milieueducatie?

1. Starten met educatieve activiteiten. Bij voorkeur met activiteiten die perspectieven hebben voor inbouw in het bestaande educatieve werk en in samenwerking met dat werk en plaatselijke actieve vrijwilligers (groepen). Begin met educatieve activiteiten die gekoppeld zijn aan bestaande landelijke, provinciale en/of regionale initiatieven.
2. Stel een gemeentelijke contactpersoon milieueducatie aan. De taak van deze persoon is het onderhouden van contacten met vrijwilligers (groepen) en instellingen/diensten die milieueducatieve activiteiten willen organiseren. Verder is deze contactpersoon aanspreekbaar voor praktische steun bij milieueducatieve activiteiten.
3. Stel een fonds voor milieueducatie in. Deze gelden zijn bestemd om milieueducatieve activiteiten mogelijk te maken, maar ook voor deskundighedsbevordering van personen op het terrein van de milieueducatie. Koppel uitkeringen in deze aan concrete projecten.
4. Starten met beleidsontwikkeling milieueducatie. Begin met nadenken over hoe een gemeentelijk beleid op het gebied van de milieueducatie eruit moet zien. Besteed daarbij aandacht aan inhoud, doelen, vorm en samenwerkingsmogelijkheden.
5. Overleg in regioverband of samenwerking op het gebied van milieueducatie mogelijk is en zo ja, in welk verband.
6. Stel een gemeentelijk of regionaal beleidsplan milieueducatie op, inclusief een financiële onderbouwing voor meerdere jaren.

FORUM

Hartelijk dank voor u op schrift gestelde vragen en discussiepunten, sprak de forumvoorzitter, J. Wijsman.

Het gaat vandaag om milieubeleid in gemeenten, speciaal met betrekking tot natuur- en milieueducatie.

We hebben vier bijdragen gehoord, telkens vanuit een ander perspectief. Dat leverde vragen op in de volgende categorieën:

- betrokkenheid-samenwerking diensten
- betrokkenheid-samenwerking vrijwilligers(groepen)
- rijk-gemeenten
- milieubeleid en natuur- en milieueducatie.

Betrokkenheid-samenwerking tussen diensten

Is het beleid van de gemeente gericht op bepaalde vormen van samenwerking, integratie van (gemeentelijke) diensten en zo ja, hoe geeft de gemeente hieraan vorm?

Het milieubeleid van de gemeente Groningen is erop gericht werk van de verschillende diensten af te stemmen. Daartoe hanteert de gemeente het middel van bundeling en integratie van taken en activiteiten in diensten. De Milieudienst is daarvan een voorbeeld.

De gemeente hanteert tevens het middel van samenwerking. Het samenwerkingsplatform is hiervan een voorbeeld. De gemeente, maar vooral de diensten zelf, stimuleren een doelgroepsspecifieke samenwerking. Dat betekent dat, naast het 'geïstitutionaliseerde overleg en afstemming' in het platform bijvoorbeeld het Bureau Natuureducatie samenwerking zocht en vond met de schoolbegeleidingdienst. Om het basisonderwijs te begeleiden is meer nodig dan het Bureau Natuureducatie kan leveren.

Samenwerking loopt niet altijd vlekkeloos. Zo werkt de schoolbegeleidingdienst vooral door teambegeleiding en het Bureau Natuureducatie meer door leerkrachtbegeleiding. Voor een goede samenwerking is aanpassing van de werkwijze (van beide diensten) nodig.

Betrokkenheid-samenwerking tussen gemeente en vrijwilligers- c.q. milieugroepen

Vrijwilligers- en milieugroepen kunnen ideeën hebben haaks op het gemeentebestel. Vindt Groningen samenwerking met vrijwilligers- en milieugroepen mogelijk en nodig?

Het beleid van de gemeente Groningen is ook gericht op vergroting van betrokkenheid van en samenwerking met vrijwilligers- en milieugroepen. Maar dat blijkt niet vanzelf te gaan. Op de vraag van de gemeente om bijdragen aan het Milieu-uitvoeringsprogramma kwam bijvoorbeeld geen reactie van milieugroepen. In Groningen zijn milieugroepen vaak actief op landelijke items (bijv. energie).

In de Groningse praktijk betekent dit dat een MUP een milieubeleidsnota, vooral door gemeentelijke diensten worden geproduceerd en dat de inbreng van vrijwilligers- en milieugroepen marginaal lijkt. Het is echter moeilijk in te schatten wat de rol is van ambtenaren die tevens lid zijn van vrijwilligers- en milieugroepen. En die ambtenaren zijn er in Groningen veel.

Uit de zaal kwam de suggestie om gemeentelijk beleid te voeren op scholing van vrijwilligers- en milieugroepen, opdat de drempel tot participatie c.q. sturing door vrijwilligers- en milieugroepen toeneemt.

Rijk-gemeenten

Is het mogelijk dat het rijk gemeenten stimuleert meer te doen aan gemeentelijk milieubeleid?

Het ministerie van VROM stelt geld beschikbaar voor, vooral kleinere, gemeenten om te komen tot activiteiten op het gehele milieuterrein (niet alleen of speciaal natuur- en milieueducatie). Per inwoner wordt er geld beschikbaar gesteld, waarbij kleinere gemeenten in een samenwerkingsverband (WGR) bijv. een milieudienst kunnen vormen. Echter, het is geen vetpot. Het gaat om circa vijftig miljoen gulden voor alle Nederlandse gemeenten in 1993, te beginnen met vijf miljoen in 1989, twintig miljoen in 1990. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) spreekt mee over/via een verdeelsleutel. Wil een gemeente subsidie krijgen, dan moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan, zoals 'planmatige aanpak', 'besteden aan het milieu'. Er is een informatiefolder verkrijgbaar bij de VNG.

Milieubeleid en natuur- en milieueducatie

Natuur- en milieueducatie (preventie) blijkt volgens het verhaal van de heer Van Bussel goedkoper te werken dan bestrijding van milieuproblemen.

Uit de Inleiding van de heer Wijsman blijkt dat natuur- en milieueducatie niet genoemd wordt door allerlei sprekers en schrijvers, die milieu en gemeente als thema behandelen. Hoe is de positie van natuur- en milieueducatie in de gemeente te versterken?

Natuur- en milieueducatie heeft een preventieve werking. In Groningen is er sprake van een toename in gescheiden afvalinzameling (glas bijv.) en -verwerking. Het chemisch afval van bedrijven is verminderd en wordt anders ingezameld.

Natuur- en milieueducatie zal meer dan voorheen aan moeten tonen dat zij politiek en financieel lonend is ter voorkoming van milieuproblemen. Niet 'de vervuiler betaalt', dit is een soort legitimering in de zin van 'als ik maar betaal, dan ik vervullen'. Maar 'voorkom vervuiling' moet de boodschap zijn.

Ter vergadering meldde de heer Hannema (VNG) dat inderdaad tot nu toe nauwelijks sprake was van natuur- en milieueducatie in de produkten (bijv. congresbundel 1987) van de VNG. Door de Inbreng van deze dag zal de VNG meer aandacht aan natuur- en milieueducatie besteden.

SLOTWOORD

Voor het forum wilde ik het, gezien de tijd, laten.

Ik heb het idee dat we op het thema 'Gemeenten en milieubeleid' een ontdekkingsreis voor sommigen zijn begonnen of voor anderen hebben voortgezet. We hebben deskundige bijdragen gehoord en een interessante discussie gevoerd.

Of we het Ei van Columbus hebben gevonden laat ik graag aan u ter beoordeling.

U allen hartelijk bedankt. Wel thuis en een gezond milieu.

J. Wijsman

LITERATUURLIJST

1. **Knelpunten in het gemeentelijke milieubeleid**
Congresbundel ten behoeve van bijeenkomsten over het gemeentelijk milieubeleid 1987, VNG, Den Haag.
2. **Gemeentelijke milieubeleid, een handleiding voor natuur- en milieugroepen**
Juni 1988, Zuidhollandse Milieufederatie, Rotterdam.
3. **De ambtenaar en het milieu**
Uitgave van de Nederlandse Bond van Gemeente-ambtenaren, september 1988, Weert.
4. **Onderzoek schoolbiologendiensten, deel 1**
Langenbach, J. en Wijsman J., oktober 1982, Staatsdrukkerij, 's Gravenhage.
5. **Milieuprijs 1989 'Een kwestie van passen en meten'**
folder van het ministerie van VROM, Lelidshendam.
6. **Noorderbreedte, themanummer 1988**
'De milieucommies vertelt' en 'Gemeentelijk milieubeleid in Noord-Nederland', Ir. M. Enthoven, september 1988, Groningen.
7. **Notitie over een studiedag natuur- en milieueducatie voor provinciale en gemeentelijke overheden**
oktober 1987, Natuurbeschermingsraad, Commissie voor Natuurbeschermingseducatie, Utrecht.
8. **Basisboek milieukunde**
Boersema e.a., Meppel, Boom, 1985.

ADRESSEN

BNE

Bureau Natuureducatie, St. Walburgstraat 9, 9712 HX GRONINGEN, tel. 050-137078

CNBE

Commissie voor Natuurbeschermingseducatie, Mallebaan 12, 3581 CN UTRECHT, tel. 030-331441

IVN

Instituut voor Natuurbeschermingseducatie, Plantage Middenlaan 41, 1018 DC AMSTERDAM, tel. 020-228115

Milieudienst Groningen

Gedempte Zuiderdiep 96-102, 9711 HL GRONINGEN, tel. 050-130049

Ministerie van VROM

Postbus 450, 2260 MB LEIDSCHEIDAM, tel. 070-209367

Provinciaal consulent natuur- en milieueducatie Groningen

Emmasingel 15, 9726 AJ GRONINGEN, tel. 050-135933

VNG

Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Nassaulaan 12, 2514 JS DEN HAAG, tel. 070-624721

DEELNEMERSLIJST STUDIEDAG GEMEENTEN EN MILIEUBELEID
woensdag 18 januari 1989, Portieljezaal, IVN Amsterdam

naam	dienst/woonplaats
1. P. Bos	ministerie LaVI
2. P. v.d. Bosch	IVN-afd. Almelo
3. Jaap Breek	Milieueducatie, Alphen ad Rijn
4. Hans Breukink	Natuureducatie, Hengelo
5. Coble Bruin	Centrum voor natuuronderwijs, Den Helder
6. Frans van Bussel	Bureau Natuureducatie, Groningen
7. Ron Don	Recreatieschap De Hollandse Blesbosch
8. Marlëtte Duyser	IVN-bestuur
9. A. Eshuls	IVN-afd. Almelo
10. Niels van Esterik	Afdeling Onderwijs, Haarlem
11. Renee de Frature	SME, Utrecht
12. Stan Frijters	ANR, Amsterdam
13. Ton Grollé	Centrum voor natuuronderwijs, Den Helder
14. Marjan Grooten	Afdeling Plantsoenen, Woerden
15. J. Hannema	VNG, Den Haag
13. Lydia Haafkens	ANR, Amsterdam
Frank v.d. Haak	St. Reg. centrum nme, Allardsoog
14. Annelies Heijnen	St. Bot. Tuin, Kerkrade
15. Mevr. A.M. Holland	Centrum voor nme, Zeist
Ronald Huljssen	Schoolbiologie De Bilt
16. Ruud de Jong	Afd. Milieuzaken, Groningen
17. Maarten de Jongh	Centrum voor nme, Zeist
18. Gosse Jongstra	prov. cons. nme Utrecht
19. Wolter Kornet	MEC, Eindhoven
20. Eric Kortland	Nootdorp
21. Conny van Krulsbergen en Jeanine Kools	Schoolbiologisch centrum, Wageningen
23. Rita Kwakkenstein	SNM, Utrecht
24. W.J.G.M. van Loon + 1	MEIC, Helmond
26. Drs. W. Los	ANR, Amsterdam
27. Ruud Maarschall	prov. cons. nme Noord-Holland
28. H.J. Morssink	wethouder gemeente Groningen
Marga Olde-Rikkert	Medisch kleuterdagverblijf, Haarlem
29. N.J.A. Olthof	Gemeente Schiedam
30. Ria van Oostveen	afd. NME, Delft
31. Helko Pentenga	prov. cons. nme Groningen
32. Mevr. R.C. Posthumus	Haren
33. H.W. Perdon	Gemeente Dordrecht
34. Riet Rijs	prov. cons. nme Flevoland
35. Dhr. Scherpenzeel	SAS, Amsterdam
36. Wim Schroevers	SAS, Amsterdam
37. Arnold Schut	prov. cons. nme N-Brabant
38. Frits v.d. Sluis	Natuur- en milieueducatie, Leiden
39. Martin Tijdgat	Afd. NME, Delft
41. Jenny Vink	Schoolbiologische Eenheid, Utrecht
42. Koos de Vos	Centrum v. biologieonderwijs, Arnhem
43. Mevr. M. Wedman	IVN-district Groningen
44. C. Wiering	VNG
45. Sies Willems	Sector Natuureducatie, Maastricht
46. Jaap de Wolf	Prov. Waterstaat, Utrecht

47 Jaco Wijsman
48 3 personen
51 2 personen
53 1 persoon
54 1 persoon

IVN, Amsterdam
IVN-afd. Oost-Veluwezoon
Sector Milieu, Apeldoorn
St. Goolsch Natuurreservaat, IJlversum
St. Milleuraad, Zwolle

